WILEBRORDI SNELLII R.F.

DE

RE NVMMARIA

Liber ſingularis.



EX OFFICINA PLANTINIANA

RAPHELENGII,

M. D. CXIII.

Clarissimo Consultissimoque viro,

HVGONI GROTIO,

Hollandiæ & Zelandiæ

FISCI ADVOCATO.

MVTVA rerum commercia *necessitas in humanam societatem initiò quidem introduxit, eandem vtilitas deinde frequentauit. Nam primitus agricolæ, pastores, venatores, aucupes, piscatores, mellificatores, arboratores, reliquique etiam opifices commutabant ea quibus opus non esset, vt acciperēt aliunde quæ sibi deessent. apud quos permutationis huius cōmoditate & dulcedine delinitos, tandem etiam mercaturæ vsus inualuit, merciumque inexplebilis satietas eorum animos inuasit. Veruntamen cùm in simplicissimâ illâ rerū permutatione pretiorum sæpè maxima inæqualitas valdè importuna, & quasi assidua τῶν ἀλλαγῶν, vt Ari-*

 stoteli

stoteli placuit, interpellatrix instaret: tandem huius controuersiæ nummus sequester datus. καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ ἐστί. *Hic enim, quemadmodum apud Geometras passus, pes, palmus, digitus, pro communi omnium promercalium mensurâ vsurpari aptus, res omnes ad symmetriam & æqualitatem reuocauit: ideóque ex hypothesi & hominum arbitrio pondere, quantitate, & magnitudine definitus. Vnde siclorum apud Hebræos, drachmarum apud Græcos, denariorum & assium dupondiorúmque apud Latinos vsurpatio pro pecuniâ & pondere promiscuè frequentata. Verumenimuerò cùm intempestiuum sæpè esset metalli cuiusque pondus ad libram momentaneã examinare, ac multis difficultatibus obseptã & intricatam metalli puritatem, in auro & argento maximè scrutari, aut Lydii lapidis indicio indagare, quæ vel versatissimum hominem decipere queat, alieno metallo intus admixto, omnem pensitandi laborem, & examinandi periculum charactere aliquo publicâ autoritate impresso declinauerunt. Et metallum*

exilitate

exilitate sua ἐν μεταχέιρισον certâ notâ bonitatis & ponderis teste indubitato, tanquam sigillo, publicâ autoritate communiuerunt. Ut hæc cura meritissimò in Reipublicæ & Principis solius potestatem concesserit: neque cuiquam priuato eâ abutendi facultas data sit. Ideóque Principum edictis diligentissimè cautum, ne iis, qui monetam publicam fusim cusimve assimulassent, id impune esset, tanquam publicorum sigillorum falsariis, quíque pro vero & sincero adulterinũ supponerent. Nummi certè autoritas & inuentio hominum generi tam grata accidit, vt ab omnibus clementiore cœlo & solo natis, etiam à barbaris, apud quos saltem vlla rerum mutua extarent commercia, auidissimè vsurpata & strictissimè sit obseruata. Cæterùm quia antiquæ monetæ notitia haud exiguam lucem veterum scriptorum monumentis afferat, vt ob crebram mentionem non vtilis solùm, sed propemodum neceßaria videatur, res hæc maximo studio nostrâ & patrum memoriâ à præstantibus viris suscitata, & in lucem est reuocata: quorum in-

dustria bonarum literarum studiosis adeò grata acceptáque fuit, vt post summos viros Budæum & Agricolam non tamen abstinuerint manum Iurisconsultorum ferè doctissimus quisque, Alciatus, Carolus Molinæus, Hotomannus, Didacus Couarruuias, aliiq. præterea quam plurimi, qui vel ab iis dicta suo ordine modóque digerere, vel noui ipsi aliquid afferre conati sunt. Vt planè frustra meus hic labor videri possit, si ipsorum accurata diligentia nostræ sedulitati nihil fecerit reliquum. Neque enim inficiari possumus omnes ferè summâ cum laude & industriâ in hoc labore versatos, etsi alius alio feliciùs. Nequaquam tamen propterea desperandum arbitror, quasi non aliquam saltem partem reliquerint intactam. Dum enim multa dicere, & quam plurima vno ambitu complecti conantur, ipsi sibimet non rarò obloquuntur. Et certè in materiâ tam vbere, ista non scribentium solùm autoritate examinanda, sed etiam nummorum veterum momentis fuere comprobanda: quorum consensu mutuo, tanquam incorruptissimo testimonio,

omnis

omnis veritas certissimè confirmetur. Atque ideò si quando ab illorum sententiâ abeo diuersus, abeo autem non semel, maximè hoc prædictum velim, euidentissimis argumentis & ipsâ veritate victum me in illam sententiam desciuisse. Huius autem iudicium lectori attento potiùs committam, quàm vt ea sigillatim prædicando gloriolam aliquam inde affectare videar. Neque enim id me siuerit meus pudor. Certè equidem satis superq. me assecutum putabo, si hinc vel aliqua saltem vtilitas ad beneuolum lectorem redundabit. Et quamuis plura in medium protulerim quàm hactenus quisquam, non nulla tamen adhuc suppressi, in quibus ipsi mihi necdum satisfacere potui, quæ tamen aliquando (vt spes est) in apertam lucem proferam, si laborem hunc nostrum non ingratũ fuisse sensero. Ad te autem, vir Consultissime, βιϐλίδιον hoc, tanquam ad iudicem suum mittitur. Nam cùm tu præter huius æui consuetudinem iuris scientiam cum reliquarum artium cognitione coniunxeris, in quibus doctrinâ & ingenio præter reliquos excellis, neq, illarũ sis expers,

quæ inter has primum olim tenebant locum, quarum rudes à limine suæ Academiæ arcebat Plato, quemnam alium fuerat æquius me huius rei capere arbitrum, quàm eum qui bonorum iudex æquissimus iuxta & peritissimus esse posset? Et sanè, quamuis omnes artes communi quodam vinculo inter se contineantur; nescio tamen quodnam arctius vinculum patria ipsa & vrbium sociarum, inter quas Delphi & Oudewatera, antiquissimũ fœdus animo meo iniiciat. Cùm enim Tibi tuisque maioribus patria Delphi, mihi quidem natale solùm Leyda, ab auorum autem attauis Veteraquino sim oriundus, fœdere illo, quod à maioribus olim nostris publicitus initum, etiam posteri tenemur. Quamobrem si in hoc exiguo, sed intricato hactenus opere alicubi impegisse, aut humanitus lapsus tibi videbor, à te reprehendi summi beneficii loco ducam, vt tanquam sociæ vrbi laboranti subuenias. sin verò vel vni tibi hæc nostra probari intellexero, maximum me operæ & industriæ meæ pretium consecutum putabo.

WILE-

WILEBORDI SNELLII DE RE NVMMARIA LIBER VNICVS.



NVMISMATVM priscorum rationem summatim & breuiter hic referre constitui: vnde veteris monetæ valorẽ cum cuiusq. seculi & loci æstimatione contendendi ratio semper esset in prõptu; atque ita scriptoribus priscis aliquam facem allucerem. Neque verò id eâ fine, vt aliis suum honorem eam præreptum: sed potius vt illis, si quid ab ipsis veritati congruenter dictum sit, suam existimationem sartam tectam præstarem: si quid à nobis accuratius inuestigatum, id publicæ vtilitati ne inuiderem. E numismatum igitur generibus Romana maximè & Græca explicare constitui. Pecunia è triplici metallo triplex ferè in vsu fuit, cuius primus autor ignoratur, vetustissima mentio in sacris Gen. cap. 33. commate 15 proposita videtur, vbi Abrahamus agrum ab Ephrone ad sepulturam vxoris emit: ita tamen vt dubium sit argentumne illud signatum etiam, an tantum ad pondus expensum fuerit. certè Abrahamus non numerasse, sed Ephroni appendisse dicitur quadringẽtos siclos. Et filii Iacobi patriarchæ Geneseos capite 43 commate 21. aiunt Iosepho se referre pecuniam secundum pondus suum. Sed ad Romanam rempublicam me confero. Seruius Rex

 primus

primus signauit æs, antea rudi vsos Romæ Remeus tradit. Signatum est notâ pecudum, vnde & pecunia appellata; vel certè quoniam id solum veteres possederunt, & vnum hoc diuitiarum genus ab iis vsurpatum sit, siquidem omnis pecuniæ pecus fundamentum, vt Varro & Columella testantur.

Nummi fuere dupondius, assis, simbella, triens, quadrans, sextans, vncia, sextula, omnes ærei.

Nummus Græca dictio est, vel potius Sicula. Varro, nummi, id à Siculis. Cui sententiæ Pollux lib. 9. cap. 6. subscribit, & autorem laudat Aristotelem. Nummus, inquit, Latinum nomen videtur, sed Græcum reuerâ est, τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Δωριέων Doriensium Italiam & Siciliam incolentium. Vox Epicharmo poëtæ in chytris comœdia vsurpata. Aristoteles scriptum reliquit in Tarentinorum republicâ numisma quoddam νοῦμμον vocari, in quo Tarenti Neptuni filii delphino inuecti esset imago expressa. huiusmodi nummum æreum pondere granorum 124. habui, cui parte vna impressa effigies virinudi delphino insidentis, sub delphini corpore quasi pila aut sphærula: in ora literis Græcis ΤΑΡΑΝΤΙ. notis fugacibus, sed tamen qui ab attêto facile legerentur: parte alterâ itidem vir nudus sedens, manu, vt videbatur super aram extensâ, ita obscurè vt reliqua coniectare non potuerim. cuius descriptionem hîc propterea exhibui, vt Pollucis locus ille clarius intelligatur. Sunt itaque νόμισμα & νοῦμμος à νόμος lege & consuetudine dicta. Quare ineptè Suidas ex Suetonio citat nummum à Numa nomen traxisse, quod is primus æs & ferrum Romanis pro pecuniâ signauerit,

uerit, quam ſententiam Iſidorus libri 16. cap. 17. quoque ſequitur.

Aſſis, vel potius as ab ære, quaſi æs. Varro, as & eius partes ærei erant. & Dyonyſius Halicarnaſſeus libro 9 ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον. Item Plinius, Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur & dupondius appendebatur aſſis. nam libram pondo as dicebant. Hinc æra militum, tribuni ærarii, ærarium, & obærati ab ære dicti. Indidem graue æs, & æris grauis pœna dicta. Liuius decadis primæ libro quinto de A. Virginii & Q. Pomponii tribb. plebis peſſimo exemplo, innoxii, inquit, decem millibus grauis æris damnati ſunt. graue æs inquam, quia tum aſſis librali pondere. millia autem æris, ſemper aſſium intelligenda. Exemplum non ignobile extat apud eundem libro 4, cum anno vrbis 349, hoc eſt ante natiuitatem domini annis 402, ſenatus primum decreuiſſet, vt miles ſtipendium de publico acciperet, tributo plebi indicto, idque inuitis & reluctantibus tribb. pleb. Patres, inquit, bene cœptam rem perſeueranter tueri: conferre ipſi primi, & quia nondum argentū ſignatum erat, æs graue plauſtris quidā ad ærarium conuehentes, ſpecioſam etiam collationem faciebant. Æs quoque ſtipem dicebant: nam quod aſſes libræ pondo erant, qui acceperant maiorem numerum, non in arcâ ponebant, ſed in aliquâ cellâ ſtipabant, id eſt componebant, quo minus loci occuparet; à ſtipando ſtipem dicere cœperunt. Tale illud Suetonii in Auguſto cap. 91. Ex nocturno viſu ſtipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum aſſes porrigentibus præbens. hinc ſtipen-

dium à stipe appensâ, quin & militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ pensatores, libripendes dicuntur; & expensa in rationibus, item impendia & dependere. Romani enim ita ære graui initio vsi sunt, quemadmodum Lacedæmonii ex Lycurgi instituto numismate ferreo, grauis ponderis, verùm exigui valoris, βαρυστάθμῳ καὶ δυσπαρακομίστῳ, καὶ ἀπὸ πολλοῦ τινὸς πλήθους καὶ ὄγκου, μικράν τινα ἀξίαν δυναμένῳ, inquit in Lysandri vita Plutarchus, quod aceto candens restinguebant, vt ita mollius, & ad opera foret inhabile. Byzantinos etiam nummo ferreo vsos Pollux ait. Libræ autē pondus assium æris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respub. non sufficeret, constitutumque vt asses sextantario pondere ferirentur. ita quinque partes factæ lucri, dissolutumque æs alienum. Postea Annibale vrgente Q. Fabio Maximo Verrucoso dictatore (anno vrbis 545, ante natiuitatem salutiferam annis 206) asses vnciales, mox lege Papyrianâ semunciales facti. adi Pliniū, & Festum. Nota æris fuit initio ex alterâ parte Ianus geminus, ex alterâ rostrum nauis. quæ tamen cum pondere postmodum pro signantis arbitrio, & quorum ea cura, fuit variata. Assium namque pondus exinde quoque imminutum non tam libris, quam nummis autoribus cōprobare in promptu fuerit. Certè assem, qui lege Papyriana semuncialis fuit, postmodum vnciæ quadrante expensum, confirmat experientia. Itaque tum dupondiarii nummi, qui duorum assium pondus habuere, semunciales signati sunt. principio quidem accuratè, vt ad amussim dicto ponderi responderent: postmodum verò non ita strictim ad legis præscriptum: nam & ab il-

ab illo pondere aliquid paulatim detractũ. Enimuerò cum vncia Romana, vnciæ nostrati in aurificum officinis vulgò vsitatæ pondere par fuerit, ista autem habeat anglicos viginti, (ita vocant vnciæ partem vicesimam;) anglicique singuli grana duo & triginta: efficitur granorum summa in vncia 640, *asen* nostro idiomate vulgò vocamus. Huius vnciæ semissis 320 grana, assium singulorum pondus à Papyrio constitutum. Postmodum verò istius ponderis dimidium 160 assi attributum: quo autore, aut quando cœptum, omnino non liquet, quod si tamen aliquis coniecturæ locus relinquatur: non alienum fuerit credere dupondiorum assiumque pondus ad vnciæ semisses quadrantes, que tum demum contractum, cùm sestertii ex ære primulũ signari cœpere, ne necesse esset hos duarum vnciarum pondere institui, quia tum valebant asses quatuor. Huiusmodi asses cõplures sub Imperatoribus signatos vidimus, sed ita maligne percussos, vt dictum 160 granorum pondus neutiquam explerent. tales enim habuimus 126, 122, 110 granorum: à Domitiano quoque granorum 102, exesum, cum inscriptione græca Δομιτιανὸς καῖσαρ: parte alterâ μητρόπολις. reliqua legere nequibam. Neque verò hanc granorum λεπτολογίαν ad minutum vsque ideò consector, quod magni momenti ad pretii indicaturam ea existimem: nam à Vespasiano vidi 107 granorum cùm inscriptione hac ab vnâ parte *Imp. Cæs. Vespasianus Aug. cos.* III. parte alterâ, iustitia manu dextra bilancem tenens, infra S. C. in orâ *æquitas Augusti*: sed ideo tam accuratè ista pensito, vt saltem rudi modo eius pondus quodammodo circumscribam: erit enim

huius vsus nobis infra, cùm de sestertio disputabimus. quibus verò argumentis adductus nulla veterum autoritate subnixus assem pondere quadrantis vnciæ definiam, infra in dupondio planius edisseram. Cæterùm & hoc notandum, asses ex ære deteriore multo signari solitos, quam dupondios sestertiosque. id enim Plinius libri 34 capite 2. nominatim annotauit. Aurichalcum (inquit) ob præcipuam bonitatem admirationem diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effœta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum in Ceutronum alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successit & Liuianum in Gallia. Vtrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico diui Augusti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianum quoque admodum exiguum inuenitur, summa gloria nunc in Marianum conuersâ, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liuiano cadmiam maxime sorbet, & aurichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio assibus suis contento. Hactenus ille. in Cypro enim prima æris inuentio, reperto autem deinde in aliis terris præstantiore, maximè aurichalco, illud vilius fuit. Vnum hoc addo. Cadmiam lapidem ærosum esse, quod ab ære in fornacibus conflato (rubrum hodie vocitamus) tam auidè sorbetur, vt massa æris duo & septuaginta librarũ, huius lapidis mixturâ centenaria euadat. Verum enimuerò quia ab hoc asse æreo Romani omne integrum (quod quidem in duodecim partes tributum intelligi vellent) as appellauere, vt libram, hereditatem, aut aliud etiam quiduis; operæ pretium mihi facturus videor, si huius partes, & partium particulas, ex

Varrone,

Varrone, Plinio, Herone, Columellâ, Volusio Metiano vnico conspectu hîc ob oculos ponam.

as	$\frac{12}{12}$	sunt vnciæ	12	semis	$\frac{1}{2}$	sunt vnciæ	6
deunx	$\frac{11}{12}$		11	quincūx	$\frac{5}{12}$		5
dextans	$\frac{5}{6}$		10	triens	$\frac{1}{3}$		4
dodrans	$\frac{3}{4}$		9	quadrās	$\frac{1}{4}$		3
bes	$\frac{2}{3}$		8	sextans	$\frac{1}{6}$		2
septunx	$\frac{7}{12}$		7	vncia	$\frac{1}{12}$		1

semuncia	est pars vnciæ	$\frac{1}{2}$	& pars assis	$\frac{1}{24}$
duella		$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{36}$
sicilicus		$\frac{1}{4}$		$\frac{1}{48}$
sextula		$\frac{1}{6}$		$\frac{1}{72}$
scrupulum		$\frac{1}{24}$		$\frac{1}{288}$
dimidium scrupulum Volusio simplium		$\frac{1}{48}$		$\frac{1}{576}$

Sembella, quod sit libellæ dimidium, quod semis assis; eadem semissis, quasi semi æs, inquit Varro. Itaque ex Papyrianâ analogiâ debuit æquauisse pondus quadrantis vnciæ, quæ sunt grana 160. posteaquam verò asses dimidio leuiores signati sunt, & hic nummus, quoque dimidio pondere percussus est, granorum duntaxat 80. Talem à Tiberio vidi pendentem grana 64. sed situ iam leuiorem, alterum ab Othone satis integrum pro ætate, granorum 66, cum inscriptione hâc *Imp. Otho Cæsar Aug. tr. p.* circum Othonis caput. parte aduersa copia cornu, in ora *Pont. Max.* his tantum decesserat vt vtrumque ab initio pondere non longè infra 80 grana institutum dignosceres. Nota semissis Volusio Metiano est. S. vidi sembellam antiquissimam pendentem paulo amplius se-

munciâ, itaque ante legem à Papyrio latam percuſſam, cùm aſſes adhuc eſſent vnciales, habentem parte vnâ caput virile barbâ horridum, à vertice notam S. parte auerſâ roſtrum nauis, ſupra iterum S. infra *Roma*. nummus planè legitimus, ad legem Q. Fabii Maximi ſignatus. hoc propterea nominatim monere viſum eſt, quia rariſsimè huiuſmodi nummi videndi poteſtas datur.

Triens, tertia pars aſſis, & ſexta vnciæ. ideoq. ſi Papyrii legem ſequimur, 107 granorum, vt proximè, poſtmodum verò pro ratâ parte vt cæteri omnes nummi mutilatũ nullus dubito. vidi enim ab Hadriano percuſſum cum inſcriptione iſtiuſmodi *Hadrianus aug. coſ.* III. *p. p.* parte alterâ *Prouidentia*, pendentem grana 47, cum debuiſſet 53.

Quadrans, antea triuncis vocatus à tribus vnciis, inquit Plinius, & Varro, teruncius valet ſembellæ dimidium. notam quo initio ſignaretur expreſſit Plinius: nota æris, inquit, ex alterâ parte Ianus Geminus, ex alterâ roſtrum nauis, in triente & quadrante ratis. Inde quadrans à ratis ſigno impreſſo ratitus dictus fuit, quemadmodum Feſtus Tarquitio & Oppio Aurelio autoribus docet. Marci duodecimo de viduæ liberalitate ἡ χήρα ἡ πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. pondus autem ex Papyrianâ aſſium ſemuncialium analogiâ fuit granorum 80. poſtmodum 40. talem vidi poſterioris ſeculi granorum 32, habentem parte vnâ caput galeatum, cum inſcriptione nullâ, parte alterâ duos puellos lupam ſugentes, in ora *Roma*.

Sextans, ſexta pars aſſis, vnciæ $\frac{1}{12}$. ſextantis pecuniæ mentionem facit Plinius lib. 35 cap. 10. Nam quod Populus Romanus Agrippæ Menenio ſextantes

tes

tes æris in funus contulit, honoris id necessitatisque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim. Liuius lib. 29. anno vrbis 550 de M. Liuio censore, qui inde Salinator appellatus. vectigal etiam nouũ ex salaria annona statuerũt, sextante sal & Romæ & per totam Italiam erat. Romæ pretio eodem, pluris in foris & conciliabulis, & alio alibi pretio præbendum locauerunt. fuit itaque lege Papyrianâ granorum 53. postmodum vero 26 tantum.

Uncia, vox Sicula est. Pollux lib. 9. cap. 6. ἀλλὰ μὲν τοι παρ' αὐτῷ τις ἂν ἐν τῇ ἱμεραίων πολιτείᾳ, καὶ ἄλλα εὕροι Σικελῶν ὀνόματα, οἷον, οὐγγίαν, ὅπερ δύναται χαλκοῦν ἕνα. cæterum apud eundem (Aristotelem) in Himereorum Republica, alia quoque inuenias nomina Siculis vsitata; vt vnciam, quæ valet obolum æratum vnum, is Græcis chalcus dicitur. Est autem vncia pars assis duodecima, itaq. granorum 26 vt proximè. vidi posterioris seculi, iisdem notis cum superiore illo quadrante, pondere 16 granorum. Vnciariæ stipis Plinius meminit lib. 34. cap. 5. Extra portam trigeminam vnciariâ stipe collatâ.

Sextula. Varro: denique æris minima pars sextula, quod sexta pars vnciæ: videlicet illo seculo cum asses essent librales.

Dupondius, à duobus ponderibus; quod vnum pondus as, vel assipondium vocabatur. nam as libræ pondere erat ab initio. Itaque duo asses duarum librarum pondere: vnde & dupondius dictus. sed cum postmodum asses semunciales facti sint lege Papyrianâ; dupondii quoque vnciales fuere; quamdiu autem, mihi quidem non liquet. Postmodum certè dupondios quoq. semunciales per c usf-

ſos, nummos autores dabo. Vidi vnum à Nerone integerrimum ex quo vix quidquam deceſsiſſe arbitrari poſsis,& qui antiquitatem ſpiraret, non ſignorum impreſſorum ſculpturâ ſolum & formâ; verum ipſa quoque materiâ aurichalci æmulâ. inſcriptio circum caput imperatoris, vallari (vt videtur)coronâ redimitum, ita erat. *Nero Claud. Cæſar aug. Germ. tr. p. imp. p.* Parte aduerſa victoriæ effigies, vtrimque à latere S. C. literis maiuſculis, ſignificans nummum hunc ſenatus conſulto percuſſum. hos enim duos characteres fere in omnibus nummis æreis videre eſt. in ora autem *victoria Augusti*, infra victoriæ pedes numeralis hæc nota II. quam dupondii veterem notam ſignificare nemini dubium eſſe poteſt, qui ſeſtertium, qui ab initio quoque valebat duos aſſes cum ſemiſſe, tum ita propterea notatum II. S. ex Voluſio, cæteriſq. didicerit. Hic prædictus Neronis dupondius pendebat duntaxat grana 252, itaque vnciæ ſemiſsi longè cedebat. Vidi alium à Iulia percuſſum, qui planè ſemuncialis eſſet, granorum 320, omninò tanquam ad id præſcriptum factus. A Tiberio quoque cum iſtâc inſcriptione. *Ti. Claudius Cæſar Aug. P. m. tr. p. im. p.* cum effigie muliebri. parte auerſa caput muliebre eximia venuſtate; matronalem modeſtiam præ ſe ferens, infra *pietas.* trahebat pondus granorum 254. Ab Auguſto item vnum, cum hâc inſcriptione, *Diuus Augustus*, vtrimque à capite S. C. parte auerſa *conſenſu ſenatus & eq. ordin. p. q. r.* is pendebat grana 318. Sunt alii præterea complures, ſed hos ad inſtitutum ſufficere arbitramur. Hæc autem non propterea ita penſiculatim examino, tanquam in

granis

granis æris 10, 20, aut 30 hic rem nummariam vacillare arbitrer: sed vt planum sit dupondios, qui lege Papyrianâ vnciales primum fuerant, ipsis nummis in rem præsentem adductis, postmodum ad vnciæ semissem redactos. Nam etsi rari semunciali pondere ita accuratè tanquam ad minutum signati extent: nobis tamen satis fuerit, commonstrauisse hos nummos, saltem sub Imperatoribus, quorum nobis tantum facta est copia, ita præter propter signari solitos. His enim vestigiis sestertiorum æreorum valorem & pondus infra suo loco in lucem eruam. Constat præterea, nos ex hâc analogiâ assium pondus vnciæ quadrante, semissium parte octauâ, atque ita porrò reliquas assis partes vero & legittimo pondere definiuisse: sed dupondiorum aliquot conspectum & pondus hic subiiciam.

parte vnâ	parte alterâ	grana
Iulia. C *reliqua non poteram legere.*	*tres fœmina sacrificantes*	320
Diuus Augustus *vtrimque.* S. C.	Consensu senat. & eq. ordin. P. q. R. *sedens in sella porrectâ manu ramum tenens*	318
Imp. Ti. Claudius cæsar aug. P.m. im p.	*Caput muliebre demissa secundum tempora & genas sipario. infra* Pietas	254
Ti. cæsar Diui Augusti f. augustus imp. VIII.	Pontif. maxim. tribun. potest. XXIII. *in medio maximis literis S. C. situ aliquantum imminutus.*	233
Imp. Nero Claud. cæsar aug. ger. p. m. tr. p.	*Victoria alata; circum* Augusti victoria: *infra pedes* II. *nota dupondii.*	252
Imp. cæs. Vespasianus cos. III ;	*Iustitia bilancem manu tenens, in orâ* æquitas Augusti *infra S. C.*	170
Vespasianus aug. cos. III *reliqua legere nõ potui.*	*Nota fugientes*	260

Imp.

primus signauit æs, antea rudi vsos Romæ Remeus tradit. Signatum est notâ pecudum, vnde & pecunia appellata; vel certè quoniam id solum veteres possederunt, & vnum hoc diuitiarum genus ab iis vsurpatum sit, siquidem omnis pecuniæ pecus fundamentum, vt Varro & Columella testantur.

Nummi fuere dupondius, assis, simbella, triens, quadrans, sextans, vncia, sextula, omnes ærei.

Nummus Græca dictio est, vel potius Sicula. Varro, nummi, id à Siculis. Cui sententiæ Pollux lib. 9. cap. 6. subscribit, & autorem laudat Aristotelem. Nummus, inquit, Latinum nomen videtur, sed Græcum reuerâ est, τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Δωριέων Doriensium Italiam & Siciliam incolentium. Vox Epicharmo poëtæ in chytris comœdia vsurpata. Aristoteles scriptum reliquit in Tarentinorum republicâ numisma quoddam νοῦμμον vocari, in quo Tarenti Neptuni filii delphino inuecti esset imago expressa. huiusmodi nummum æreum pondere granorum 124. habui, cui parte vnâ impressa effigies viri nudi delphino insidentis, sub delphini corpore quasi pila aut sphærula: in ora literis Græcis ΤΑΡΑΝΤΙ. notis fugacibus, sed tamen qui ab attento facile legerentur: parte alterâ itidem vir nudus sedens, manu, vt videbatur super aram extensâ, ita obscurè vt reliqua coniectare non potuerim. cuius descriptionem hîc propterea exhibui, vt Pollucis locus ille clarius intelligatur. Sunt itaque νόμισμα & νοῦμμος à νόμος lege & consuetudine dicta. Quare ineptè Suidas ex Suetonio citat nummum à Numa nomen traxisse, quod is primus æs & ferrum Romanis pro pecuniâ signauerit,

uerit, quam ſententiam Iſidorus libri 16. cap. 17. quoque ſequitur.

Aſſis, vel potius as ab ære, quaſi æs. Varro, as & eius partes ærei erant. & Dyonyſius Halicarnaſſeus libro 9 ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον. Item Plinius, Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur & dupondius appendebatur aſſis. nam libram pondo as dicebant. Hinc æra militum, tribuni ærarii, ærarium, & obærati ab ære dicti. Indidem graue æs, & æris grauis pœna dicta. Liuius decadis primæ libro quinto de A. Virginii & Q. Pomponii tribb. plebis peſſimo exemplo, innoxii, inquit, decem millibus grauis æris damnati ſunt. graue æs inquam, quia tum aſſis librali pondere, millia autem æris, ſemper aſſium intelligenda. Exemplum non ignobile extat apud eundem libro 4, cum anno vrbis 349, hoc eſt ante natiuitatem domini annis 402, ſenatus primum decreuiſſet, vt miles ſtipendium de publico acciperet, tributo plebi indicto, idque inuitis & reluctantibus tribb. pleb. Patres, inquit, bene cœptam rem perſeueranter tueri: conferre ipſi primi, & quia nondum argentũ ſignatum erat, æs graue plauſtris quidã ad ærarium conuehentes, ſpecioſam etiam collationem faciebant. Æs quoque ſtipem dicebant: nam quod aſſes libræ pondo erant, qui acceperant maiorem numerum, non in arcâ ponebant, ſed in aliquâ cellâ ſtipabant, id eſt componebant, quo minus loci occuparet; à ſtipando ſtipem dicere cœperunt. Tale illud Suetonii in Auguſto cap. 91. Ex nocturno viſu ſtipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum aſſes porrigentibus præbens. hinc ſtipen-

dium à ſtipe appenſâ, quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ penſatores, libripendes dicuntur; & expenſa in rationibus, item impendia & dependere. Romani enim ita ære graui initio vſi ſunt, quemadmodum Lacedæmonii ex Lycurgi inſtituto numiſmate ferreo, grauis ponderis, verùm exigui valoris, βαρυςάθμῳ καὶ δυσπαρακομίςῳ, καὶ ἀπὸ πολλοῦ τινὸς πλήθους καὶ ὄγκου, μικρὰν τινα ἀξίαν δυναμένῳ, inquit in Lyſandri vita Plutarchus, quod aceto candens reſtinguebant, vt ita mollius, & ad opera foret inhabile. Byzantinos etiam nummo ferreo vſos Pollux ait. Libræ autẽ pondus aſſium æris imminutum bello Punico primo, cum impenſis Reſpub. non ſufficeret, conſtitutumque vt aſſes ſextantario pondere ferirentur. ita quinque partes factæ lucri, diſſolutumque æs alienum. Poſtea Annibale vrgente Q. Fabio Maximo Verrucoſo dictatore (anno vrbis 545, ante natiuitatem ſalutiferam annis 206) aſſes vnciales, mox lege Papyrianâ ſemunciales facti. adi Pliniũ, & Feſtum. Nota æris fuit initio ex alterâ parte Ianus geminus, ex alterâ roſtrum nauis. quæ tamen cum pondere poſtmodum pro ſignantis arbitrio, & quorum ea cura, fuit variata. Aſſium namque pondus exinde quoque imminutum non tam libris, quam nummis autoribus cõprobare in promptu fuerit. Certè aſſem, qui lege Papyriana ſemuncialis fuit, poſtmodum vnciæ quadrante expenſum, confirmat experientia. Itaque tum dupondiarii nummi, qui duorum aſſium pondus habuere, ſemunciales ſignati ſunt. principio quidem accuratè, vt ad amuſſim dicto ponderi reſponderent: poſtmodum verò non ita ſtrictim ad legis præſcriptum: nam & ab il-

ab illo pondere aliquid paulatim detractū. Enimuerò cum vncia Romana, vnciæ noſtrati in aurificum officinis vulgò vſitatæ pondere par fuerit, iſta autem habeat anglicos viginti, (ita vocant vnciæ partem viceſimam;) anglicique ſinguli grana duo & triginta: efficitur granorum ſumma in vncia 640, *aſen* noſtro idiomate vulgò vocamus. Huius vnciæ ſemiſſis 320 grana, aſſium ſingulorum pondus à Papyrio conſtitutum. Poſtmodum verò iſtius ponderis dimidium 160 aſſi attributum: quo autore, aut quando cœptum, omnino non liquet. quod ſi tamen aliquis coniecturæ locus relinquatur: non alienum fuerit credere dupondiorum aſſiumque pondus ad vnciæ ſemiſſes quadrantes, que tum demum contractum, cùm ſeſtertii ex ære primulū ſignari cœpere, ne neceſſe eſſet hos duarum vnciarum pondere inſtitui, quia tum valebant aſſes quatuor. Huiuſmodi aſſes cōplures ſub Imperatoribus ſignatos vidimus, ſed ita maligne percuſſos, vt dictum 160 granorum pondus neutiquam explerent. tales enim habuimus 126, 122, 110 granorum: à Domitiano quoque granorum 102, exeſum, cum inſcriptione græca Δομιτιανὸς καῖσαρ: parte alterâ μητρόπολις. reliqua legere nequibam. Neque verò hanc granorum λεπτολογίαν ad minutum vſque ideò conſector, quod magni momenti ad pretii indicaturam ea exiſtimem: nam à Veſpaſiano vidi 107 granorum cùm inſcriptione hâc ab vnâ parte *Imp. Cæſ. Veſpaſianus Aug. coſ. III.* parte alterâ, iuſtitia manu dextra bilancem tenens, infra S. C. in orâ *æquitas Auguſti*: ſed ideo tam accuratè iſta penſito, vt ſaltem rudi modo eius pondus quodammodo circumſcribam: erit enim

huius vsus nobis infra, cùm de sestertio disputabimus. quibus verò argumentis adductus nullâ veterum autoritate subnixus assem pondere quadrantis vnciæ definiam, infra in dupondio planius edisseram. Cæterùm & hoc notandum, asses ex ære deteriore multo signari solitos, quam dupondios sestertiosque. id enim Plinius libri 34 capite 2. nominatim annotauit. Aurichalcum (inquit) ob præcipuam bonitatem admirationem diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effœta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum in Ceutronum alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successit & Liuianum in Gallia. Vtrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico diui Augusti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianum quoque admodum exiguum inuenitur; summâ gloriâ nunc in Marianum conuersâ, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liuiano cadmiam maxime sorbet, & aurichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio assibus suis contento. Hactenus ille. in Cypro enim primâ æris inuentio, reperto autem deinde in aliis terris præstantiore, maximè aurichalco, illud vilius fuit. Vnum hoc addo. Cadmiam lapidem ærosum esse, quod ab ære in fornacibus conflato (rubrum hodie vocitamus) tam auidè sorbetur, vt massa æris duo & septuaginta librarũ, huius lapidis mixturâ centenaria euadat. Verum enimuerò quia ab hoc asse æreo Romani omne integrum (quod quidem in duodecim partes tributum intelligi vellent) as appellauere, vt libram, hereditatem, aut aliud etiam quiduis; operæ pretium mihi facturus videor, si huius partes, & partium particulas, ex

Varrone,

Varrone, Plinio, Herone, Columellâ, Volusio Metiano vnico conspectu hîc ob oculos ponam.

as	$\frac{12}{12}$	sunt vnciæ	12
deunx	$\frac{11}{12}$		11
dextans	$\frac{5}{6}$		10
dodrans	$\frac{3}{4}$		9
bes	$\frac{2}{3}$		8
septunx	$\frac{7}{12}$		7
semis	$\frac{1}{2}$	sunt vnciæ	6
quincũx	$\frac{5}{12}$		5
triens	$\frac{1}{3}$		4
quadrãs	$\frac{1}{4}$		3
sextans	$\frac{1}{6}$		2
vncia	$\frac{1}{12}$		1

semuncia	est pars vnciæ	$\frac{1}{2}$	& pars assis	$\frac{1}{24}$
duella		$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{36}$
sicilicus		$\frac{1}{4}$		$\frac{1}{48}$
sextula		$\frac{1}{6}$		$\frac{1}{72}$
scrupulum		$\frac{1}{24}$		$\frac{1}{288}$
dimidium scrupulum		$\frac{1}{48}$		$\frac{1}{576}$
Volusio simplium				

Sembella, quod sit libellæ dimidium, quod semis assis; eadem semissis, quasi semi æs, inquit Varro. Itaque ex Papyrianâ analogiâ debuit æquauisse pondus quadrantis vnciæ, quæ sunt grana 160. posteaquam verò asses dimidio leuiores signari sunt, & hic nummus, quoque dimidio pondere percussus est, granorum duntaxat 80. Talem à Tiberio vidi pendentem grana 64. sed situ iam leuiorem. alterum ab Othone satis integrum pro ætate, granorum 66. cum inscriptione hâc *Imp. Otho Cæsar Aug. tr. p.* circum Othonis caput. parte aduersa copiæ cornu, in ora *Pont. Max.* his tantum decesserat vt vtrumque ab initio pondere non longè infra 80 grana institutum dignosceres. Nota semissis Volusio Metiano est. S. vidi sembellam antiquissimam pendentem paulo amplius se-

munciâ, itaque ante legem à Papyrio latam percussam, cùm asses adhuc essent vnciales, habentem parte vnâ caput virile barbâ horridum, à vertice notam S. parte auersâ rostrum nauis, suprà iterum S. infra *Roma.* nummus planè legittimus, ad legem Q. Fabii Maximi signatus. hoc propterea nominatim monere visum est, quia rarissimè huiusmodi nummi videndi potestas datur.

Triens, tertia pars assis, & sexta vnciæ. ideoq. si Papyrii legem sequimur, 107 granorum, vt proximè, postmodum verò pro ratâ parte vt cæteri omnes nummi mutilatû nullus dubito. vidi enim ab Hadriano percussum cum inscriptione istiusmodi *Hadrianus aug. cos.* III. *p. p.* parte alterâ *Prouidentia*, pendentem grana 47, cum debuisset 53.

Quadrans, antea triuncis vocatus à tribus vnciis, inquit Plinius, & Varro, teruncius valet sembellæ dimidium. notam quo initio signaretur expressit Plinius: nota æris, inquit, ex alterâ parte Ianus Geminus, ex alterâ rostrum nauis, in triente & quadrante ratis. Inde quadrans à ratis signo impresso ratitus dictus fuit, quemadmodum Festus Tarquitio & Oppio Aurelio autoribus docet. Marci duodecimo de viduæ liberalitate ἡ χήρα ἡ πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. pondus autem ex Papyrianâ assium semuncialium analogiâ fuit granorum 80. postmodum 40. talem vidi posterioris seculi granorum 32, habentem parte vnâ caput galeatum, cum inscriptione nullâ, parte alterâ duos puellos lupam sugentes, in ora *Roma.*

Sextans, sexta pars assis, vnciæ $\frac{1}{12}$. sextantis pecuniæ mentionem facit Plinius lib. 35 cap. 10. Nam quod Populus Romanus Agrippæ Menenio sextan-

tes

tes æris in funus contulit, honoris id necessitatisque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim. Liuius lib. 29. anno vrbis 550 de M. Liuio censore, qui inde Salinator appellatus. vectigal etiam nouũ ex salaria annona statuerũt, sextante sal & Romæ & per totam Italiam erat. Romæ pretio eodem, pluris in foris & conciliabulis, & alio alibi pretio præbendum locauerunt. fuit itaque lege Papyrianâ granorum 53. postmodum vero 26 tantum.

Vncia, vox Sicula est. Pollux lib. 9. cap. 6. ἀλλὰ μὲν πι παρ' αὐτῷ τις ἂν ἐν τῇ ἱμεραίων πολιτείᾳ, καὶ ἄλλα εὕροι Σικελῶν ὀνόματα, δῖον, οὐγγίαν, ὅπερ δύναται χαλκοῦν ἕνα. cæterum apud eundem (Aristotelem) in Himereorum Republica, alia quoque inuenias nomina Siculis vsitata; vt vnciam, quæ valet obolum æratum vnum, is Græcis chalcus dicitur. Est autem vncia pars assis duodecima, itaq. granorum 26 vt proximè. vidi posterioris seculi, iisdem notis cum superiore illo quadrante, pondere 16 granorum. Vnciariæ stipis Plinius meminit lib. 34. cap. 5. Extra portam trigeminam vnciariâ stipe collatâ.

Sextula. Varro: denique æris minima pars sextula, quod sexta pars vnciæ: videlicet illo seculo cum asses essent librales.

Dupondius, à duobus ponderibus; quod vnum pondus as, vel assipondium vocabatur. nam as libræ pondere erat ab initio. Itaque duo asses duarum librarum pondere: vnde & dupondius dictus. sed cum postmodum asses semunciales facti sint lege Papyrianâ, dupondii quoque vnciales fuere; quamdiu autem, mihi quidem non liquet. Postmodum certè dupondios quoq. semunciales percussos,

sos, nummos autores dabo. Vidi vnum à Nerone integerrimum ex quo vix quidquam decessisse arbitrari possis,& qui antiquitatem spiraret, non signorum impressorum sculpturâ solum & formâ; verum ipsa quoque materiâ aurichalci æmulâ. inscriptio circum caput imperatoris, vallari (vt videtur) coronâ redimitum, ita erat. *Nero Claud. Cæsar aug. Germ. tr. p. imp. p.* Parte aduersa victoriæ effigies, vtrimque à latere S. C. literis maiusculis, significans nummum hunc senatus consulto percussum. hos enim duos characteres fere in omnibus nummis æreis videre est. in ora autem *victoria Augusti*, infra victoriæ pedes numeralis hæc nota II. quam dupondii veterem notam significare nemini dubium esse potest, qui sestertium, qui ab initio quoque valebat duos asses cum semisse, tum ita propterea notatum II. S. ex Volusio, cæterisq. didicerit. Hic prædictus Neronis dupondius pendebat duntaxat grana 252, itaque vnciæ semissi longè cedebat. Vidi alium à Iulia percussum, qui planè semuncialis esset, granorum 320, omninò tanquam ad id præscriptum factus. A Tiberio quoque cum istâc inscriptione. *Ti. Claudius Cæsar Aug. P. m. tr. p. im. p.* cum effigie muliebri. parte auersa caput muliebre eximia venustate; matronalem modestiam præ se ferens, infra *pietas.* trahebat pondus granorum 254. Ab Augusto item vnum, cum hâc inscriptione, *Diuus Augustus*, vtrimque à capite S. C. parte auersa *consensu senatus & eq. ordin. p. q. r.* is pendebat grana 318. Sunt alii præterea complures, sed hos ad institutum sufficere arbitramur. Hæc autem non propterea ita pensiculatim examino, tanquam in

granis

granis æris 10, 20, aut 30 hic rem nummariam vacillare arbitrer: sed vt planum sit dupondios, qui lege Papyrianâ vnciales primum fuerant, ipsis nummis in rem præsentem adductis, postmodum ad vnciæ semissem redactos. Nam etsi rari semunciali pondere ita accuratè tanquam ad minutum signati extent: nobis tamen satis fuerit, commonstrauisse hos nummos, saltem sub Imperatoribus, quorum nobis tantum facta est copia, ita præter propter signari solitos. His enim vestigiis sestertiorum æreorum valorem & pondus infra suo loco in lucem eruam. Constat præterea, nos ex hâc analogiâ assium pondus vnciæ quadrante, semissium parte octauâ, atque ita porrò reliquas assis partes vero & legitimo pondere definiuisse. sed dupondiorum aliquot conspectum & pondus hic subiiciam.

parte vnâ	parte alterâ	grana
Iulia. C *reliqua non poteram legere.*	*tres fœminæ sacrificantes*	320
Diuus Augustus *vtrimque.* S. C.	Consensu senat. & eq. ordin. P. q. R. *sedens in sella porrectâ manu ramum tenens*	318
Imp. Ti. Claudius cæsar aug. P. m. im p.	*Caput muliebre demisso secundum tempora & genas sipario. infra* Pietas	254
Ti. cæsar Diui Augusti f. augustus imp. VIII.	Pontif. maxim. tribun. potest. XXIII. *in medio maximis literis* S. C. *situ aliquantum imminutus.*	233
Imp. Nero Claud. cæsar aug. ger. p. m. tr. p.	*Victoria alata; circum* Augusti victoria: *infra pedes* II. *nota dupondii.*	252
Imp. cæs. Vespasianus cos. III	*Iustitia bilancem manu tenens, in orâ* æquitas Augusti *infra S. C.*	170
Vespasianus aug. cos. III *reliqua legere nõ potui.*	*Nota fugientes*	260

Imp.

Imp. cæſ. Veſpaſianus aug. Coſ.	*Victoria Coronam manu exſerta tenens: in ora* Roma, *infra* S. C.	297
Imp. cæſ. Traiano optimo aug. Ger. dac. P. m. Tr. p.	*Columna cui ſtatua impoſita. Circum* Senatus populusque Romanus. *infra* S. C.	310
Diua Fauſtina. *in honorē Fauſtinæ iam defunctæ ab Antonino percuſſus.*	Æternitas. SC	251

Inſcriptionem integrè ita leges, vt in nummo quinto, Imperator Nero Claudius Cæſar Auguſtus, Germanicus, pontifex maximus, tribunitiæ poteſtatis. atque in cæteris conſimiliter. quod hic ſemel monuiſſe ſufficiat.

Atque hæc quidem de dupondio, deque aſſe æreo & eius partibus dicta ſunto. Sequitur numiſma argenteū. Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum regem deuictum vſus eſt. Q. Fabio Pictore conſule, quinque annos ante primum bellum Punicum, hoc eſt, vt ex Liuio conſtat, anno vrbis 484, ante quam Deus hominem induit annis 267.

Denarius, quinarius, qui & victoriatus, ſeſtertius fuere ex argento: ſed & ſeſtertius quoque poſtmodum ex ære.

Denarius. Varro: in argento nummi denarii, quod denos æris valebant; quinarii, quod quinos: ſeſtertius, quod ſemiſtertius. Et, nummi denarii, decuma libella, quod libram pondo as valebat, & erat ex argento parua. Itaque denarius olim decuma libella à valore appellatus: poſtea etiam libella argenti. Plautus Pſeudolo, ſiquidem hercule etiam ſupremi promptas theſauros Iouis, Tibi libellam argenti nunquam credam. & rurſum in eadem comœ-

comœdiâ absolute posuit libellam. Sed tu bone vir flagitare sæpè clamore in foro, cum libella nusquam est. Cicero Verrina 4: Et quis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam dedisset? Et pro Q. Roscio Comœdo, ait ad libellam sibi deberi, tanquam ne vnus quidem denarius à postulata summâ abesse posit. quod pro Quintio per denarium extulit. inquit enim: decidis statuisque tu, quid iis ad denarium solueretur. Omnium verò scriptorum consensu denarium pro decem asibus datum liquido constat. Festus, deni asses, singuli pondo libras efficiebant denarium, ab hoc ipso dictum. Plinius, argentum signatum est anno vrbis 585 (lege ex Liuio 484) & placuit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse. Plutarchus in vita Camilli, ἀσσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύρεον, καὶ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον, asis enim erat pecunia, & decussis vocabatur denarius. Nota denarii initio quidem bigæ & quadrigæ cum charactere x, & inde bigati quadrigatiq. dicti, inquit Plinius, quorum mentio apud Liuiū frequentissima. Tacitus de moribus veterum Germanorū sub initium quoq. serratos huc annumerat, qualem fuisse puto denarium infra in catalogo tertium, vel saltem septimū. Postmodum tamen denarii nota pro signantis arbitrio variata, vt Romulus & Remus lupam sugentes, vel Sabinarum raptus, Ianus biceps, Virgo Vestalis, aliæque: quandoque etiam triumuiri, prætoris, consulis, & postea plerumque imperatoris effigies. Vnde illud Christi, cùm Pharisæi quærerēt, an ipsis Cæsari tributum esset pendendum; Exhibete mihi, inquit, numisma census: quibus denarium afferentibus,

tibus, quæsiuit, cuius imagine & titulo signatus esset: ipsis rursus Cæsaris imagine & titulo notatum dicentibus: respondit, date igitur Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ Dei. Cæterum pondus omnium æquale fuisse Plinius autor est lib 6 c. 12, vbi de Annii Plocami, qui maris rubri vectigal à fisco redemerat, liberto loquitur. Is aquilonibus in Taprobanem vsque abreptus, ad regem deductus est, qui mirum in modum Romanorum iustitiam suspexit, quod pares pondere denarii essent in captiuâ pecuniâ, cum diuersæ imagines indicarent à pluribus factos. quod vt verum fuerit de nummis illius & superioris ætatis, sub posterioribus certè Imperatoribus multum prisco ponderi decessit. Verùm quî res hæc clarius liqueat, rem ipsam paulo altius repetam, & nummos auctores dabo. Denarius fuit libræ Romanæ quarta & octogesima pars, tot enim ex eâ signabãtur, quemadmodum Plinius libro 33 capite 9 scripsit. Miscuit, inquit, denario triumuir Antonius ferrum. miscuit æri. Alii è pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIIII è libris signari. hanc eãdẽ sententiã disertis verbis, Cornelius Celsus libri 5. cap. 17 confirmauit. Sed & antea (inquit) sciri volo, in vnciâ pondus denariorum septem esse. idemque à Scribonio Largo, qui Tiberii ætate vixit comprobatur. Sic illi. à quibus Isidorus libri 16 capite 14 longe abit diuersus: cui drachma octaua pars vnciæ est, & denarii pondus argenti. Hæc tam pugnantia ætas & consuetudo facile conciliãbunt. Sed vt clarius denarii argentei ratio omnibus liqueat, & quasi ante oculos versetur, quemadmodum singulorum pondera expenderim plane explicabo,

plicabo, vt cuique arbitratu suo iudicandi potestatem faciam. Romanos sane libras singulas in duodenas vncias partiri solitos iam diximus: vnciæ autem singulæ ab aurificibus nostris in vicenas partes dispescuntur, quos illi anglicos vocant; anglici porrò singuli in tricenas binas partes alias subdiuiduntur, quæ grana (à frumenti granorum pondere) dicunt. vt vnciæ singulæ grana 640 pendant: & libra Romana vnciarum duodecim grana 7680. Quamobrem si vncia Romana habuerit denarios octo, libra habebit denarios 96, denariiq. singuli appensi æquabuntur granis 80. Atqui verò si cum Celso, Scribonio, Plinioque vnciæ tribuas denarios septem, singulorum pondus fuerit 91 granorum, vt proxime. Id verum sit, an secus, libet experiri, proposito tanquam in tabella, pondere aliquot denariorum integerrimorum iuxta & vetustissimorum, ex argento purissimo, quorum vberem copiam instructissimæ Cnotterorum, & aliorum amicorum arculæ mihi suppeditauerunt. atq. illos quidem, quantum omnibus signis coniicere poteram, legittimos. Signatura igitur, & pondus, in quo argenti bonitas quoque in rationem venit, huiusmodi erant.

parte vnâ.	parte aduersâ.	pondus granorum.
Caput incomptum, barba impexa & horrida. à vertice Sabini. *nummus certè per quam antiquus.*	L. Tituri *duarum binarum raptus.*	Sa. 86.
Alius eodem argumento, & ante os Sabini, nota iam fugitiua.	*Sed, quod facile nosceres non eodē tempore percussus.*	75.

Caput

Caput muliebre caprina pelle tectum cornibus retrorsum auersis, cum his literis S. C. *in orâ crebris crenis, tanquam serra, incisus.*	L. Proculi filia. *mulier bigis inuecta.*	84
Mulier alata, quæ victoria est, quadrigis inuecta, supra equorum capita hic numerus, CXVIII. *infra pedes equorum nota fugientes. nummus integerrimus.*	*Caput humanum, cui à vertice tridens, credo Neptunum esse, sine inscriptione.*	80
Bigæ. supra equos stellæ tres, infra pedes Tanaquil. *& sub hoc lineolâ interiectâ* Roma.	*Effigies fœminæ, capite coronato. sub mento eius* x. *antiqua denarii nota.*	71
Ianus bifrons cum literarum notis, quas colligere non poteram.	*Nescio quid. nummus integer & bonus.*	73
Quadrigæ, sed literarum charactere refugo, vt sub equorum pedibus istas literas duntaxat nescitare potuerim N.C.F.	*Caput humanum, nescio quo serrato circulo supra verticem inflexo pone verticem* Roma. *infra mentum* x. *denarii nota.*	76
Caput virginis, circum Q. Cacar. Vest.	*Nescio quid.*	72
Caput virile Q. Sicinius III vir	C. Codonius pr. S. C.	72
Caput Mercurii cum petaso & pinnulis, oculis clausis, à vertice Roma. *nummus cui vix quidquam decessisse diceres.*	*Quadrigæ, supra caput equorum corolla, victoria alata palmæ ramum dextra tenens curru inuehitur. infra* M.Tull *Ciceronis est.*	76
Boues iunctos agit bubulcus, infra imp. cæsar.	*Signum absque inscriptione.*	73
Caput humanum. à vertice Pansa. *erat & alter pari pondere & signaturâ.*	*Quadrigæ, subtus* C. Vibius C. *nescio an eadem bonitate argenti cum ceteris.*	82
Capricorni signum cum statua humana vtrimque infra cæsares *in ora* august.f. *reliqua non capiebã.*	Aug.f. Augustus p. p.	79

Augustus.	Pontif. maxim. *Iuppiter sedens cum fulmine & scipione.*	77
M. Durmius III vir honor.	Augustus Cæsar. *elephanti duo currum trahentes.*	80
Ti. Cæsar diui aug. f. august.	Pontif. maxim. *Iuppiter sedens cum fulmine & scipione.*	76
Equus è carceribus emissus infra August.	Augusti diui F.	78
Imperator Cæs. Vespasianus aug.	Iudæa. *Iudæa mulier plorans.*	75
Imp. Traiano. aug. ger. dac. p. m. tr. p. Cos. VI. p. p.	S.P.Q.R. optimo principi. *vir quasi sedens ad vmbilicum nudato pectore, rotam sinistrâ, ramum dextrâ tenens, infra* via Traiana.	63
Eadem signatura fugiente literâ.	S. P. Q. R. optimo principi. *columna imposita statua.*	60
Vir manu tenens lucernam.	S.P.Q.R. optimo principi. *multo ære mixtus.*	69
Imp. Antoninus Pius aug. *effossus anno 1600 prope Basileam.*	.... Cos. III. p. p. *cui situs non parum decesserat.*	48
Alius quoque.		68
Diuus Marcianus P. aug.	Victoria Augusti *infra* Con. ob. *id est, Constantinopoli obsignatum.*	41

Istos duntaxat è maximo cumulo delegisse sufficiat. Ex quibus liquidò constat denarii pondus 80 grana (modò duos, Sabinarum raptum, & L. Proculi filiam, qui sunt primus & tertius, excipias) non excedere. Hi autem si veri sunt, certe legittimos fuisse mihi persuasissimum est, cumque argenti bonitate nulli nummo cederent, & illum Sabinarum raptu notatum quatuor aut quinque granis detri-

tum res ipsa loqueretur, equidem eos ita ab initio, isto pondere institutos censendum, vt pondus 91 $\frac{1}{2}$ granorum explerent. E reliquis porrò nullus ad id pondus assurgit: ita enim omnes à Cicerone, Augusto, cæterisque signatos intra septuaginta & octoginta grana coërceri videmus: neque istos solum, quorum titulos & pondera annotauimus: verùm alios quoque quamplurimos, quorum descriptionem hîc consultò omisimus: vt ex eorũ analogiâ planum sit à 91, aut 92 ad 80 grana paulatim, quasi per gradus iustum denarii pondus esse contractum. Atque ideò cùm ex libra initio quatuor & octoginta denarii 91 $\frac{1}{2}$ granorum signarentur: postmodum sex & nonaginta pondere granorum 80 signari cœperunt. Vtrum verò libra Romana centenaria quoque euaserit, vt centum denarii senatus consulto ex eo signati sint, nullo autore confirmari potest. quamuis enim denarii pōdus etiam sub consulibus ad 77 grana & infra accisum sit, vt inde expeditum sit colligere centum denarios tales è librâ signari potuisse: malim tamen expressis Plinii verbis, quam obscuris & incertis coniecturis fidem habere, vt potiùs iniuriam reipublicæ factã, tantumque à iusto pondere subtractum existimem. Verùm ne hîc quidem auaritia sibi modum fecit: cùm vix ad Traiani tempora ea ratio serta tecta permanserit. Tres enim nummi illi ipso imperante signati $\frac{1}{5}$, hoc est 16 granis facile à iusto 80 granorum pondere deficiunt. Et rursum Imperii sede Constantinopolim tralatâ quinta altera denarii ponderi detracta, vt vix $\frac{3}{5}$ denarii Romani antiqui, quales Sullæ, Ciceronis & Cæsaris ætate signabantur, æquiparet. Posterioribus enim seculis,

culis, venali iam imperio, ob militum rapinas, & Principum donationes, argenti æſtimatio, & haud dubiè quoque auri multum excreuit, vt tum denarii argenti 144, pondere granorum 53 è ſingulis libris ſignatos ſit veriſimile; quo tempore primum aurei ſolidi 72 Principum conſtitutionibus libram impleuerunt: ita enim ferè aureus nummus argentei fuit pondere duplus. quod iſto æuo experientiâ comprobatur. Et hæc quidem de pondere ſufficiant. Supereſt vt denarium cum partibus ſuis paulo accuratiùs contendamus. Quemadmodum enim denarius aſses decem, ita quinatius quinque, ſeſtertius duos aſses cum ſemiſse initio valuit: dupondius enim & ſembella antiquis ſeſtertius eſt, inquit Varro. Rectè antiquis, non ſua ætate; id enim obtinuit duntaxat ab anno vrbis 484, quo primùm argentum ſignari cœpit, ad annum vrbis 545: poſtea namque denarius, quinarius, & ſeſtertius pluribus aſſibus commutabantur. quod ex Vitrhuio, Plinio, & Voluſio Meriano conſtat. Q. Fabio Maximo dictatore aſses vnciales facti, placuitque denarium XVI aſsibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis, inquit Plinius lib. 33. cap. 3. Et Vitruuius lib. 3 cap. 1. Noſtri autem primò decem fecerunt antiquum numerum, & in denario denos æreos aſses conſtituerunt, & eâ re compoſitio nummi ad hodiernum diem denarii nomen retinet: etiamque quartam eius partem, quod efficiebatur ex duobus aſſibus & tertio ſemiſse, ſeſtertium vocitauerunt. & paulò poſt. ita efficitur vti habeat pes ſedecim digitos, & totidem aſses æreos denarius. Denique Metianus, denarius primò decem aſses valebat, vnde &

nomen traxit. & paulò post: Nunc denarius sedecim, victoriatus & quinarius octo, sestertius quatuor asses valet. Omnes igitur isti vno ore denarium sedecim assibus commutant, sub Augusto, Vitruuius: sub Vespasiano, Plinius: sub Antonino Pio, Metianus. Vt planè frustra sint, qui nobis denarium sub exitum Augusti duodecim assibus commutare conantur: idque vnico aliquo Taciti loco è primo Annalium permoti: sed qui ad hanc rem nihil faciat. Nam quod ita rationem putant, cùm illîc miles seditionem moliens queratur decem in diem assibus animam & corpus æstimari, proque eo denarios singulos postulet: menstruum porrò militis fuisse aureum Romanum, quinque & viginti denariûm: hosque per 30 dies diuisos facere $\frac{25}{30}$, hoc est, reductis terminis $\frac{10}{12}$ vnius denarii, stipendium militis diurnum, qui sint, vt ipsi queruntur, asses decem: atque inde effici denarium tum 12 assibus permutatum, ratione omnino caret. Neque enim vmquam probabunt aureum Romanum, illa tempestate, militis menstruum fuisse. Quin cõtra statuo milites limitaneos minus aureo cepisse: sed quasi denarios viginti, aut præter propter. Eius rei è Polybio, Suetonio & Tacito symbolas colligam. E Polybio, menstruum militis suâ ætate fuisse denarii partem tertiam: id nos libro sexto docet his verbis, ὀψώνιον δ' οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολοὺς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν, οἱ δ' ἱππεῖς δραχμήν. Pedites stipendium in diem accipiunt obolos duos, ductores ordinum duplum, equites drachmam. E Suetonio, stipendium militibus duplicatum: hoc de Iulio Cæsare prodidit capite 26, Legionibus stipendium in perpetuum dupli-

duplicauit. idque iam ante bellorum ciuilium tumultus: credibile interim per bella ciuilia, vel ipso, vel Octauio imperante militum stipẽdiis non nihil commodi accessisse: sed Octauius illis periculis iam defunctus, quicquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum, præmiorumque formulam adstrinxit: inquit idem cap. 49. hoc est, vt ego interpretor, legem Iuliam de duplicato militum stipendio reuocauit: excepta cohorte prætoriâ, quibus binos denarios in diem assignauit. Hoc è Tacito, militumque querelis clarum est. Vt itaque prima nouissimis conferamus: Polybio militis diurnum est pars denarii tertia, hoc est, si denarium intelligas decussisexim; (vt Vitruuius loquitur) asses quinque cum triente: duplicauit stipendium deinde Iulius: fuere ergo asses decem cum gemino triente, qui sunt $\frac{2}{3}$ denarii; atque ita euidens est $\frac{2}{3}$ denarii tricies sumptas, hoc est, denarios viginti militis menstruum fuisse. nam bini in diem denarii prætorianorum diurnum, faciunt 60 denarios in mensem, triplum peditis limitanei: quà in re eorum stipendium equitum stipendiis exæquatum constat. Itaque 20 denarii, eius numeri pars tertia est militis diurnum. quòd verò 10 asses solidos tantum numerent, gemino triente neglecto, id vel ὑποκοριστικῶς ad inuidiam augendam dictum arbitror, vel verè quidem, sed vt duo trientes è militis diurno ita deducti sint, vt pro eo frumentum acciperet: quod maximo illorum commodo factum constat. Denique verò etiam vt denarium decussisexim comprobem dupondiarios sestertiosque nummos huc aduoco: Quos ab omnibus Imperatoribus ita signatos experientia

docet, vt ſeſtertius ad dupondium eiuſdē temporis ſit quaſi duplus. Quare dubium amplius eſſe non poteſt, quin à Iulio vſque denarius decuſſis ſexis, hoc eſt, aſſium fuerit ſenûm denûm. De ætate ſuperiore ſaltem dubios nos Polybius facit: qui ſecundo hiſtoriarum de Gallia togata ſcribens, tantam rerum omnium vilitatem prædicat, vt pro cœna reliquisque neceſſariis, tantum dimidius aſſis expendatur, quem ait valere oboli partem quartam. verba iſta ſunt, ἡμιασσαρίου, τοῦτο δ' ἐστὶ τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. quare aſſis vnus fuerit oboli dimidium (nam oboli Attici ſex denarium efficiunt) & aſſes duodecim denarium implebunt. Autor diligentiſſimus, Romanæ conſuetudinis haud ignarus, & Africani Iunioris qui Carthaginem funditus deleuit præceptor. cur ei, de ſuâ ætate poriſſimum ſcribendi tam diſertis verbis, non credam, cauſæ nihil habeo: optârim tamen hoc idem aliorum exemplis comprobatum, vel certè illuſtratum. neque enim conſtat quando, aut quo primùm autore id factum ſit, niſi diuinare libeat id tum inſtitutum, quando Populus Romanus tributum pendere deſiit, Antiocho deuicto: vt tum æris pretium, ob argenti uberem copiam, paulum excreuerit. Ego quidem adhuc ἐπέχω, donec certiora ex aliis ſcriptoribus, aut nummis autoribus proferantur.

Quinarius, etiam Victoriatus. Voluſius Metianus: Eſt autem Victoriatus ſemis denarii, & nunc tantundem valet, quantum olim quinarius. Varro libro nono de linguâ Latinâ, quam rationem, inquit, duo ad vnum habent, eandem habent 20 ad 10: In numeris, in ſimilibus, ſic eſt ad vnum victoriatum denarius, ſicut ad alterum victoriatum

tum alter denarius. Nominis originationem docet Plinius libri 33. capite 3. verba adſcripſi. Qui nunc Victoriatus appellatur lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus, merciũ loco habebatur. Eſt autem ſignatus Victoriâ, & inde nomen. Itaq. Victoriatus à Victoriæ ſigno dictus. Huius nummi Cicero meminit pro Fonteio. Triturium, inquit, Toloſæ quaternos denarios in ſingulas vini amphoras portorii nomine exegiſſe, Crodimi Porcium & Numium ternos victoriatos. Liuius quoque libro 41. de C. Claudii triumpho rebus in Hiſtria Liguribusque proſperè geſtis. Tulit in eo triumpho denariûm 307000, & Victoriatûm 85702. Ex argento puriſſimo vnum vidi, eumque integerrimum, quem ad me miſit vir nobilis Nicolaus Rockox, antiquitatis ſtudioſiſſimus, & nummorum veterum æſtimator ſolertiſſimus, pendentem grana quatuor & quadraginta; pondere legittimo: id enim ad dimidium iuſti denarii pondus quamproximè accedit. Inſcriptio & nota vtrimque talis erat. parte vnâ caput Mercurii cum petaſo & pinnulis, pone verticem V, nota quinarii ſeu Victoriati, autore Metiano. Parte alterâ duo equites haſtati citatis equis inuecti, infra pedes *Roma*. Alios plures videre licet in illâ nummorum ditiſſite arcâ, vnde hunc ipſum deprompſimus.

Seſtertius, quaſi ſemiſſis tertius, vt in lege duodecim tabularum, pes ſeſtertius, ſunt pedes duo & ſemis: quâ analogiâ veteres Latini trientem tertium dixere, id enim ſignificare ait Cincius myſtagogicῶν libro ſecundo, duas libras pondo & trientem. neq. aliter Græci: Pollux libri

9 capite 6. ἀρχαία δὲ ἡ χρῆσις καὶ ἡ τοῦ, πέμπτον ἡμιτάλαντον, ἕβδομον ἡμιτάλαντον, & addit τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀριθμὸν, ὁλόκληρον εἶναι δεῖ; oportet numerum antecedentem integrum ſumas. ita tum erunt quinque talenta cum ſemiſſe, quando πέμπτον ἡμιτάλαντον dicunt, non quinq. talentorũ ſemiſſes. eſt itaq. ſeſtertius dictus, quaſi ſemiſſis tertius: dupondius enim & ſembella antiquis ſeſtertius eſt, inquit Varro. Poſtea quaternis ſeſtertiis commutatum Vitruuio, Plinio, Voluſioq. autoribus dictum eſt. Ex argento fuiſſe Varro, Pliniusque docent: qualem ſe aliquando vidiſſe vir nobilis Nicolaus Rockoxius mihi teſtatus eſt. eius pondus itaque quaſi granorum 22. Poſtmodum tamen ex ære, ſed optimo ſignatum, Plinius conceptis verbis libri 34 capite 4 teſtatum reliquit. Summa, inquit, æris gloria nunc in Marcianum conuerſa, quod & Cordubenſe dicitur: Hoc à Liuiano cadmiam maximè ſorbet, & aurichalci bonitatem imitatur in ſeſtertiis dupondiariisq;, Cyprio aſſibus ſuis contento. Huiuſmodi hodieque quam plurimi circumferuntur: ſunt enim ærei illi maximi, vnciali fere pondere aut paulò infra. Subiiciam inſcriptiones aliquot, cum pondere.

parte vnâ	parte alterâ	grana
C. Cæſar dict. perpetuò.	*Signa aliquot & notæ, vt videntur, hieroglyphica.*	389
Ti. Claudius Cæſar p.m. tr. p. imp. p.p.	Antonia Auguſta.	385
Ti. Claudius Cæſar aug. p.m. tr. p. imp p.p.	*Caballus ſupra fornicem poſitus. à latere vtrimque* S. C. *in ora* Nero Claudius Druſus German. imp.	569

Ti. Cæ-

Ti. Cæsar Augusti F. imperator.	*Duæ victoriolæ super columnas posita, laureas manibus tenentes, & mutuò se aspectantes: infra* Rom. & Aug.	614
C. Cæsar aug. Germanicus ..... tr. pot.	*Tres sorores eius, gestantes cornucopia.* Agrippina Drusilla Iulia *infra* S.C. *adi Sueton. in Caligula cap.* 24.	450
Nero Claud. Cæsar Aug. Germ. p. m. tr. p. imp. p. p.	*Virguncula victoriolam dextra manu gestãs vtrimque S.C. infra* Roma.	510
Nero Claud. Cæsar aug. Ger. p. m. tr. p. imp. p. p.	Annona Augusti Ceres, *infra S. C.*	440
Imp. Otho Cæsar Aug. tri. pot.	*Signiferi tres imperatori sacramentum dicunt. in ora* Securitas P.R. *infra S.C.*	515
Imp. Cæs. aug p.m. tr. p. p. p. cos. VIII.	*Iudæus stans, Iudæa sedens sub palmã & patriæ vastitatem deplorantes in ora* Iudæa capta.	424
Imp. Cæs. Vespas. aug. p.m. tr. p. p. p. cos. III.	*Miles armatus, vtrimque S. C.*	476
Imp. Cæs. Vespas. aug. p m tr. p.p.p. cos. III.	*Mulier manu tenens nescio quid. S. C.*	496
Hadrianus aug. cos. III. p. p.	*Pons quinque fornicibus, substructus, cum statuis quatuor S. C.*	614
DiuaFaustina *ab Aurelio Ant. in honorẽ defunctæ coniugis percussus: post apotheosin enim demum Diui appellatio.*	*Iunonis effigies, à latere S.C. ante pedes pauo, infra* Iuno.	596

Sufficiat è tantâ copiâ pauculos hosce proposuisse, quorum exemplo commonstrem æreos sestertios vnciales fuisse. Nam vt vt pondere, vel ab eodem principe, vario signati sint: illud interim planum sit, semper ad vnciarium pondus quo-

dammodo aſpiraſſe, vt Tiberii tres 385, 569 614 granorum. Neronis item duo 440, 510. Veſpaſiani tres 424, 476, 496. Hadriani duo 596, 614. vt quaſi per interualla ad iuſtum pondus recurſum ſit. Seſtertius igitur ita inſtitutus eſt, vt pondere & valore dupondii eſſet duplus. Comparato namque dupondium Neronis 252 granorum, cum eiuſdem ſeſtertiis 440, 510. Itemque Tiberii dupondium 254, cum ſeſtertiis eiuſdem 385, 569, 614. Et Veſpaſiani dupondios 176, 260, cum ſeſtertiis 424, 476, 496. Cæteroſque itidem inter ſe, illud planè liquebit ſeſtertios dupondiorum duplos vt proximè, nunquam autem ſeſquialteros. quod ſatis argumenti arbitror ſeſtertium duobus dupondiis, hoc eſt quaternis aſſibus, ſaltem ſub Imperatoribus commutatum. Neque enim neceſſe eſt hic, quemadmodum in auro, pondera ad minimas quaſque particulas congruere. Quamobrem, ſeſtertii vnciales, dupondii ſemunciales, & aſſes quadrantales ſunto: illud enim pondus grauiſſimi quique circa hæc tempora percuſſi implent: ſi quo minus pendant, id ex iuſto pondere ſubtractum, tot nummorum argumento facilè intelligitur. Dupondium namque & aſſem eo, quem ſupra definiuimus pondere percuſſos expreſſim in elegantiſſimo illo Cleopatræ fragmēto, apud Galenum de ponderibus & menſuris legitur. ὁ στατὴρ ἄγει δραχμὰς δ′, καλοῦσι δὲ αὐτὸν τετράδραχμον, καὶ τὸ διπόνδιον δὲ ὁμοίως ἄγει δραχμὰς δ′, ſtater pendet drachmas quatuor, quem tetradrachmum vocant: & dupondius itidem quoque drachmas quatuor. Et rurſum, ἀσσάριον ἔχει δραχμὰς β′, aſſis habet drachmas duas. Atque initio:

καλεῖ δὲ

καλεῖται δὲ οὐγκία τετράσσαρον ἰταλικόν, vocantur autem vncia quatuor asses Italici. Nihil potuit dici illustrius, ita signatè vtriusque pondus nobis expreßit. quia enim senatusconsulto tum ita signarentur, eorum quoque pondus ad medicum vsum transiit, vt denariorum & drachmarum. Nota sestertii apud Metianum & Priscianum hæc est H. S. Nam cum initio sestertius valeret libras duas & semis, eius numeri notam ex vsu notarum recepto expresserunt hoc modo II. S. quæ tandem consuetudine scribentium in illam formulam degenerauit. Cæterùm vbicunque apud veteres de monetâ Romanâ nummum absque vllâ aliâ adiectione leges, semper de sestertio nũmo intelligas.

Sestertium autem genere neutro non monetam, sed pecuniæ summam significat, quæ mille sestertios, vel ducentos & quinquaginta denarios valuerit: hoc est libram auri Romanam & semis. Id è Verrinâ tertiâ planum fiet, vbi orator ait exportationibus Verris, socios publicanorũ sestertia sexaginta perdidisse, ex vicesimâ portorii Syracusis: vnde concludit pauculis mensibus furta prætoris, quæ essent sestertium duodecies ex vno oppido exportata esse, Publicanorum enim societas ex portorio capiebat partem vicesimam, quâ Verres illos fraudabat, quòd has merces immunes tanquam prætorias exportaret. Valuit igitur mercium ipsarum æstimatio & pretium, eius summæ vigecuplum, hoc est sestertia 1200, quam eandem summam Cicero taxat sestertiũ duodecies, Latina & veteri locutione, id est, enuntiatione plenâ, sestertiis nummis duodecies centenis millibus. Quamobrem cùm 1200 sestertia valeant 1200000 sestertios, singula

sestertia

sestertia mille sestertiis nummis æquiparantur. Argumentum alterum ex comparatione locorum Taciti & Plinii Secundi in medium afferam. Quod enim Plinius Secundus epistolâ vltimâ libri quinti ait, Nepotem Prætorem aduocationes venire & emi edicto cauisse. Peractis tamē negotiis permisisse pecuniam decem millium dare: videlicet decem millia sestertium; id Tacitus vndecimo Annalium dena sestertia dixit: inquit enim de Caio Principe: Capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia. Eandem summam patrono tribuit Vlpianus digest. lib. 50 titulo 13 paragrapho 12, de variis & extraordinariis cognitionibus. Licita autem quantitas, inquit, intelligitur pro singulis caussis vsque ad centum aureos. sed centum aurei sunt bis mille & quingenti denarii vel 10000 sestertii, quemadmodum in aureo Romano statim ostendemus. Quare singula sestertia, valent mille nummûm sestertiûm. quod hîc demonstrare constitueram.

E Romano numismate aureum adhuc superest. Nummus Aureus post 62 annum percussus est quam argenteus, anno vrbis 546.

Aureus Romanus fuit 25 denariûm.

Huius veritas mihi non diu quærenda fuit, Vlpiani illam legem cum superiorum Principum edictis comparanti: liquidò enim inde constat 100 aureos 10000 nummûm æquari: itaque 100 sestertios, hoc est 25 denarios cum singulis aureis paria facere. Verùm & aliunde quoque huius sententiæ stabiliendæ argumenta conquiram. In largitione Othonis paratum est nobis exemplum. Nam quod Suetonius in Othone cap. 4. dixit, Otho-

Othonem aureos excubanti cohorti viritim diuisisse, & Plutarchus χρυσοῦν ἑκάστῳ διαδιδόναι, illud Tacitus libro 17 annalium per sestertios hoc modo expressit, vt quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos nummos diuideret. quamobrem aureus vnus nummos sestertios 100 valuit. Ecce & aliud ex eodem: Suetonius Domitiano, Addidit, inquit, & quartum stipendium militi; aureis ternis: id est, aureis illis ternis, quos ante sub Imperatoribus capiebant menstruum stipendium, Domitianus quartum adiecit. Zonaras eandem liberalitatem per drachmas extulit. Militibus (inquit) stipendium auxit, fortasse ob victoriam. cùm enim singulis septuagenæ quinæ drachmæ soluerentur, centenas dari iussit. Ergo drachmæ, hoc est, vt paulò post patebit, denarii septuaginta quinque faciunt aureos tres, & viginti quinque singulos. Romani autem aurei pondus quale ab initio institutum, & quemadmodum deinceps imminutum, solus penè veterum nobis definiuit Plinius, si rectè legatur, libri 33 capite 3. Aureus nummus post annum LXII percussus est quàm argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertiis vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum qui tunc erant, sestertios DCCCC. Post hæc placuit XLM signari ex auri libris: paulatimque principes imminuere pondus, minutissimus verò ad XLVM. Non dubium est quin locus hic corruptissimè legatur, quemque alii aliter restituant. Ego verò eum hoc modo legendum satis euidentibus argumentis ostendam. Aureus nummus post annum LXII percussus est quàm argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertiis vicenis,

vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant sestertiûm VM. DCCLX. post hæc placuit XLII signari ex auri libris: paulatimque principes imminuere pondus, minutissimus verò ad XLV. Rationem nostræ lectionis sigillatim explicabo. Cùm enim ita signatè auri taxationem vicenûm sestertiûm in singula scrupula proponat, scrupulum verò vnciæ pars sit vicesima quarta, vel libræ 288, nihil causæ video, cur non audacter pro 900, reponam sestertium VM. DCCLX. significat enim auri æstimationem Romæ illo seculo ad argentum fuisse septendecuplam, quæ sua ætate iam minor esset. siquidem quatuor sestertii denarium, quatuor & octoginta denarii libram efficiant: diuisis itaque 5760 sestertiis per 336, quotus erit $17\frac{1}{7}$. valuitque tunc aureus vnus amplius denariis quatuor & triginta, qui postmodum denariis quinque & viginti commutatus est. Secundo pro XLM, reponendum censeo XLII. lapsus enim librarii facilis fuit, pro II scribentis M. Cur autem XLII legendum arbitrer, Plinius ipse causam nobis dicet. Nam cùm è librâ octoginta quatuor denarios signari iustum esset, vt supra docuimus, aureumque duorum denariorum pondere signatum satis constet: certè dubium nulli esse potest, quin XLII hoc loco sit reponendum. Erroris huius similitudo tertium quoq. traxit. Cùm enim è XLII fecissent XLM, non potuit aliter fieri, quàm vt pro XLV reponerent XLVM. Neminē arbitror ita pertinacē, qui in hanc sententiā non sponte suâ concedat. adeò enim clara sunt omnia, & veritati consentanea, vt dubitare & ambigere amplius non liceat. Quamobrem aurei Romani iustum

pondus

pondus facilè his veſtigiis eruemus. diuiſis enim integræ libræ granis 7680, per 42 aureorum numerum, dabitur ſingulorum legitimum pondus quaſi granorum 182. cùm primùm tot è libra ſignati ſint. ſed quemadmodum argenti iuſtum pondus paulatim acciſum; ita quoque auri legitimo pondere per fraudem imminuto, tandem ſenatuſconſulto ita conſtitutum, vt quinque & quadraginta è ſingulis libris ſignarentur. itaque tum pondus aurei iuſtum fuit granorum 170. Huius ſubobſcura quædam veſtigia in nummis antiquis ſuperſunt. Nam cùm vix reperias nummum aureum aliquem nullo alieno metallo adulteratum, vnde auaritia ſignantium non 2 aut etiam 3 grana ſucciderit: præterea tàm diuturni temporis vſus totidem aut plura etiam detriuerit: inuenias tamen nihilominus nummos legittimos ab Auguſto ſignatos, qui 163 granorum pondus impleant: à Tiberio 161. His ſi ſex illa grana, quæ partim auaritia, partim vſu deceſſere, adiicias, vides vt proximè dictum illud pondus expleri. Sed aureorum aliquot pondera, & quo autore ſignati ſint, hîc deinceps ſubiicere conſtitui. Si illud priùs teſtatus fuero, omnes hos nummos quorum pondera abſque titulis propono, ex arculis & lectiſſima veterum nummorum gaza Nobiliſſimi viri Nicolai Rockoxii deprómptos, qui pro ſuo erga rem literariam affectu, noſtrâ gratiâ ſingulorum pondera ita expendit.

	grana		grana
Auguſt.	163	Claudii	160
Tiberii	161	Neronis	158
Druſi Germanici	160	Domitiani	158

Ex

Ex his planum eſt Principum auaritiâ, vel temporis iniquitate paulatim nummariam rem acciſam. quamuis negare non auſim aureos eiuſdem principis non ſemper eodem pondere ſignatos. Vidi aureum Auguſti vix mille paſſibus à Lugduno Batauorũ è terra erutum, anno 1599, loco Roomburch nomen hodieque eſt, tanquam Romæopurgum dicas. fuit illic olim Romanorum armamentarium quoddam & ſimul Batauicæ iuuentutis ἀσκητήριον, credo ne omnino militaris diſciplinæ rudes ad Romana ſigna venirent. Cumque ſolum illud ſupra ſubiectos agros extaret, vt agri paſcui circumiacentes hâc terrâ meliores fierent, complanatus eſt, prout quiſque partem eius aliquam ſibi à fiſco redemerat. inde nummus hic, quem dico, erutus eſt, ita purus & aſper, tanquam recens ſignatus ex officina prodiiſſet: parte vná habebat Auguſti effigiem expreſſam, hâc circum oram inſcriptione *ſar Auguſtus*, ita vt cætera marginem non cœpiſſe, facilè noſceres: quemadmodum in Hiſpaniæ regum nummis quibuſdam hodieque vſu venire videmus. Parte alterâ Iouis effigiem in ſellâ cum fulmine & ſcipione ſedentis, appoſito circum oram titulo *Iuppiter*. is, vt videbatur integerrimus, pendebat exactè tantum grana 153 vt vſu & malignitate ſignantium non parum ei detractum agnoſcas. Hoc ipſo pondere, aut non multò minore aliquot nummi anno 1607 etiam aliorum principum in Flandria inuenti ſunt, prope Aleſtum in pagò Moſpelar, hic dum cultores agri altius moliuntur terram, olla ænea mille veteribus aureis nummis referta, inuenta eſt. ex eo numero iſti ſunt.

Mutidia

	grana		grana
Mutidiæ	153	*Faustinæ*	151
Sabinæ, quæ vxor Neronis	150	*Faustinæ*	152
Hadriani	151	*L. Veri*	150
L. Ælii	149	*Lucillæ*	152
Antonini Pii	150	*Commodi*	150
Marci Aurelii	150		

Omnes ita integri, vt è nummaria officina tum primùm prodiisse videri possint, quemadmodum & ille Augusti: credo aurum ætate, etiam sub terram abditum, se in nitorem dare: nam nec rubigo, nec ærugo, neque salis aut aceti succus auri bonitatem consumit, aut pondus imminuit. Quamuis verò horum pondus Principum edicto imminutum, res ipsa haud leuem suspicionem nobis præbere possit, atque ex librâ iam octo & quadraginta signatos pondere granorum 160: hactenus tamen obstat Plinius, qui iam suo tempore duntaxat quinque & quadraginta ex libris singulis signari testatum reliquerit. Cùm interim illius ætatis nummi, vt ille Augusti Neronis, Sabinæ longe infra legitimum pondus subsistant.

Exinde verò iniquiore multò pondere percussos constat. Ab Heliogabalo extant granorum 132; ab Alexandro Seuero 130. vt quasi quinque & quinquaginta in libras singulas constitui possint granorũ 140. A Seuero quoque aureorum semisses & trientes primùm signatos Ælius Lampridius scriptum reliquit. locum integrum, quia huic loco oportunus, totum adscribam. Vectigalia (inquit) publica in id contraxit, vt qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem aurei

præſtarent, hoc eſt triceſimam partem. Tuncque primum ſemiſſes aureorum formati ſunt: tunc etiam, quum ad tertiam partem aurei vectigal decidiſſet; tremeſſes, dicente Alexandro, etiam quartarios futuros, quod minus non poſſet. Hactenus Lampridius. Conſtat itaq. aureum integrum, cuius partes erant, ſemiſſis, & tremiſſis ſeu triens, ratione partium minorum Solidum eſſe dictum. Rectè Iſidorus libri 16 capite 24 Solidus apud Latinos alio nomine ſextula dicitur, quòd de iis ſex vncia compleatur. Hunc, vt diximus, vulgus aureum ſolidum vocat: cuius tertiam partem ideò dixerunt tremiſſem. Sex inquam aurei poſtmodum in vncia, & ſeptuageni bini in libra. quorum mentio crebra in libris Iuris. vt Codicis libro 10, titulo 70, in reſcripto Valentiniani & Valentis Imperatorum. Quotieſcunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepta. datum VI. id. Ianuar. Romæ Lupicino & Iouino conſulibus. qui fuit annus partæ ſalutis 370. Quamobrem iam tum, & multò ante aurei ſolidi 72 libram implebant. fueritque ſingulorum pondus granorum 106. niſi ſignantium auaritia aliquot grana rurſum ſuccidiſſet. Huius generis nummorum aliquot pondus hîc ſubiiciam.

	grana		grana
Gallieni	99	Valentis	90
Maximiniani	104	Gratiani	90
Conſtantii patris	104	Valent. Iunioris	90
Magnentii	92	Theod.	90
Conſtantii Iunioris	92	Arcadii & Honorii	90
Valentiniani	90	Iuſtiniani	90

Vix

Vix duo ex omni numero ad præſcriptum pondus factos vides. omnes quotquot vnquam videri mihi datum eſt eôdem collineant. Ecce tibi duos tresve cum inſcriptione ſua

parte vnâ	parte alterâ	grana
D. N. Valentinianus P. aug.	Reipublicæ datus reſtitutor *dextrâ ſcipionẽ ſiniſtrâ victoriolam geſtans.*	91
D. N. Honorius P. P. aug.	Victoria auggg. N D. CON. /O B.	93
D.N. Anaſtaſius P. P. aug.	Victoria augg. *infra pedes* CON OB	91

Ceterum poſteriores nummi auri bonitate prioris ſeculi nũmis non nihil cedunt: vetuſtiſſimi enim auro puriſſimo conſtant. Certè Auguſtæus ille nullo nummo ne Edoardæo quidem (nummus is aureus eſt ab Edoardo Angliæ rege olim ſignatus) qui reliquis hodie purior cenſetur, bonitate erat ſecundus, vt ferè aurum obryzũm diceres. Quod vt plenius intelligatur, ratio indicaturæ auri paulò altiùs erit mihi repetenda. Omni auro ineſt argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantum Galliæ metallo, quod vocant Albicratenſe, eſt ſexta triceſima portio: ideò cæteris præeſt; inquit Plinius de auro nondum aurificum caminis perpurgato: nam quo ſæpiùs arſit, proficit ad bonitatem. Itaque aurifices noſtri quatuor & viginti bonitatis, ſeu puritatis auri gradus conſtituunt, quas carattas vel ceratia ipſi vocitant: quorum quartus & viceſimus ſit ſummus bonitatis gradus, quod & obryzum dicunt, nullum tamen aurum ad hunc puritatis gradum pertingere, id ſi de monetario ſo-

lùm intelligas, verum fuerit: inuenta enim eſt ars aurum purum putum præſtandi, aquæ chimicis operibus medicatæ beneficio. hanc aquam regiã, alii fortem vocant, quòd omnia metalla, argentũ, æs, ferrũ, ſolo auro excepto, in liquorem reſoluat. ſcorias verò auri omnes ſolus ignis nunquam expurgabit: Itaque aurum etiam excoctiſſimum aiunt expurgari duntaxat ad $23\frac{3}{4}$ ceratium, huc puritatis gradum, hoc eſt, vt aliis verbis idem planiùs dicam, in auri maſsâ quàcunque vt minimum nonageſimam ſextam partem eſſe alieni metalli: In argento autem (vt hoc quoque addam) quadrageſimam octauam. Itaque cùm dicunt aurum eſſe 18 carattorum, quartam alieni metalli partem admixtam eſſe ſignificant. atq. ita in cæteris. Exempla aliquot, prout nummi aurei Belgii αὐτονόμου Ordinum conſtitutione ſuperiore anno ſalutis 1611 taxati ſunt, proponam.

	caratti	grana
Aurum roſati nobilis Edoardici	$23\frac{3}{4}$,	nummus ipſe pẽdet 160
Ducati Hollandici, & Hungarici	$23\frac{3}{5}$,	73
Coronati Gallici	$22\frac{1}{2}$.	71
Piſtolletti Hiſpanici	$21\frac{17}{19}$	71
Aurei Rhenani	$18\frac{3}{4}$.	68

Quamobrem vt iam Edoardæi auri indicaturam cum alterius nummi auro inſtituas, ſumendi tantùm erunt tibi ſingulorum caratti, iidemque inter ſe comparandi. vt ſi Edoardæum aurum, ad aurum coronati Gallici ratio quæratur, bonitas illius eſt $23\frac{3}{4}$ ca-

$23\frac{3}{4}$ carattorũ, huius autem $22\frac{1}{2}$, aio igitur illius auri maſſam aliquam ad huius auri maſſam paris ponderis, eam habere rationem quam $23\frac{3}{4}$ ad $22\frac{1}{2}$, hoc eſt in minimis terminis, quemadmodum 19 ad 18, ita ſe habere aurum Edoardæum ad Gallicum. Sed ponderis ratio hic planè eſt inuerſa: Nam quia ratio melioris auri ad vilius eſt, quæ 19 ad 18, contrà ratio ponderis erit vt 18 ad 19. vt ſi Edoardæum ſit vnciarum 18, Gallicum, vt illi pretio par ſit ſumendum erit vnciarum 19. iſta enim reciprocatio hic locum habet. Vnde facilè per proportionẽ concludere licebit. vncia auri Edoardæi, ſiue Romani quot Gallici auri granis æquiparanda ſit. hoc modo, vt 18 ad 19; ita vncia, hoc eſt 640 grana ad quem? concludes $675\frac{5}{9}$. id eſt 676 grana ferè. Et cùm aureus Gallicus habeat pondus 71 granorum, aurei $9\frac{17}{37}$ id eſt vt proximè $9\frac{1}{2}$ aurei Gallici æquabũtur vnciæ auri Edoardici, qui ſunt roſati nobiles quatuor. & ſinguli Edoardæi æquantur $2\frac{3}{8}$ Gallicis. Quare aureus Romanus põdere 170 granorũ accuratiore æſtimatione par erit aureis Gallicis $2\frac{1}{2}$ Et propterea 10 denarii vnicoronato æquales erunt. Eodem modo in aliis quoq. experieris. Vt ſi libeat ſcire quot Rhenani vnciã auri Edoardici vel Romani valeant. aurum Edoardæũ eſt $23\frac{3}{4}$ carattorum, Rhenanum $18\frac{3}{4}$ carattorum, itaq. illius ad hoc eodem pondere ratio erit vt $23\frac{3}{4}$ ad $18\frac{3}{4}$ ſiue in minimis terminis, vt 19 ad 15. At contrà pondus Edoardæi 15 granorum (dicis gratia) æquabitur pretio auri Rhenani pondere granorum 19. vnde proportio. vt 15 ad 19, ita 640 grana ad 810 grana auri Rhenani: cumque aureus Rhenanus pondus habeat 68 granorum, conſtat

$11\frac{31}{34}$ aureos Rhenanos, vnciæ auri Edoardæi ſeu Romani pretio æquari, & ſingulos Edoardæos pretio æquari $2\frac{133}{136}$ Rhenanis. atq. ita de cæteris; & denarii $8\frac{32}{81}$ hoc eſt vt proximè $8\frac{2}{5}$ vno Rhenano continebuntur. Auri verò ad argentum valorem etiam aliquando auctū imminutúmve, pro vtriusque metalli abundantia & penuria, quotidiana nos experientia docet. Itaque Menādro poëtæ auri valor fuit tantùm decuplus argenti, Herodoto τρισκαιδεκαστάσιος tredecuplus; Romanis cùm primùm argentum ſignatum fuit ſeptendecuplus; Plinio lib. 19. c. 1. duodecuplus: Straboni rurſum decuplus, vt & Liuio anno vrbis 565. vbi de Ætolorum pace ita loquitur: Pro argento ſi aurum dare mallent, darent conuenit, dum pro argenteis decem aureus vnus valeret. At ſub Honorio & Arcadio vt 72 ad 5. Codicis lib. 10 titulo 75. Vt pro ſingulis argenti libris, quinos ſolidos inferat. Ab hinc annis centum vt 12 ad 1, nobis in Hollandia hoc ipſo labente anno 1612, vt 40 ad 3. atque ita aliàs, aliâ. Similis quoque ratio in cæteris metallis obtinet, quorum pretia pro penuriâ & copiâ intendi & remitti ſolent. Honorio & Arcadio impp. titul. 29 codicis lib. 10 ſolidus vnus viginti libris æris rependitur. itaque ratio auri ad æs vt 1440 ad 1, argenti autem ad æs vt 200 ad 1. Quæ nunc multò minor eſt. æris enim pretiū ſuperioribus annis multum excreuit. Interim illud notandum, in hâc comparatione puritatis gradus obſeruandos, vt aurum puriſſimū cum optimo defecatiſſimoque argento contendas: aliàs enim hæc ratio te multum fallet. Et hactenus quidem monetæ Romanæ cum æſtimatio, tum pondus re ipſa, & ſcribentium autoritate demonſtrata

ſtrata ſunto. Externum numiſma deinceps ſuccedat: Et primò quidem Græcorum: quibus vſitata fuere,

Talentum, & mina pro aliquâ pecuniæ ſummâ, nonnunquam & pro pondere: ſtater, obolus, chalcus etiam pro numiſmate.

Talentum, τάλαντον, vox Græcis variâ notione vſurpata: propriè pro librâ zygoſtaticâ & bilance. Inde per tropum à continente ad rem contentam tranſiit, & ponderis appenſi ſignificationem induit: peculiariter verò definitè aliquot librarum pondo, in quâ ſignificatione, tanquam propriâ, tandem hæſit. Hoc modo Plinius libri 33 capite 3 Varronis autoritatem appellat: Talentum autem, inquit, Ægyptium pondo octoginta patere Varro tradit. Ita & Liuius libro 38 de fœdere Antiochi: Argenti probi Attica talenta duodecim millia dato intra duodecim annos, penſionibus æquis. talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat. Vitruuius etiam aliud 120 librarum conſtituit libri 10 capite 21, Agetoris Byzantii teſtudinem deſcribens. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit 480000 pondo, quare diuiſis 480000 per 4000 talenta, ſingulis cedet pondus 120 librarum. Hero Antiochicum quoddam talentũ ξυλικὸν appellatum ſcribit continere minas Atticas 360, libras autem (Romanas intellige) 375. Talentum quo Moſes argenti, æris, aurique pondera in tabernaculi fabricâ expendit, fuit minarum Atticarum 120. quem calculum accuratè ſatis expreſſit Exodi capite 38, commate 25 & 26. Verba ipſa libet adſcribere: Item argentum numeratorum è cœtu

centum talenta, cum mille ſeptingentis ſeptuaginta quinque ſiclis, prout eſt ſiclus ſacer. ſemiſſis in ſingula capita, dimidium, inquam, ſicli prout eſt ſiclus ſacer, in quemque tranſeuntem ad numeratos à nato viginti annos & deinceps, in ſexcentos ter mille quingentos quinquaginta. Hîc itaque ſi dē 603550 deducas duplũ 1775, hoc eſt 3550 dimidios ſiclos, reliqui 600000 dimidii ſicli facient talenta centum, & 6000 dimidii ſicli ſingula: atqui ſiclum tetradrachmo Attico æquari Ioſephus lib. 3 Antiquitatum Iudaicarum capite 9 docet: quare dimidius ſiclus drachmis duabus, & 6000 dimidii ſicli drachmis 12000: itaque 120 minæ Atticæ vni talento Moſaïco æquabuntur: quia 100 drachmæ, minam faciunt, vt infrà dicetur. eodemque pondere paulò poſt æs appendit. Ita Diodorus Siculus libro 9 libras Romanas 125, talentum vocat. Idemque Epiphanius tradidit. Verùm iſta nobis commodiùs dicentur in mina, ne hîc cogamur multa anteuertere. Cæterùm ab hâc ponderis ſignificatione Talenti appellatio ad numiſma tranſiit: nam cùm è certis argenti libris certa pecuniæ ſumma ſignaretur, aliquot huiuſmodi librarum congeriem Talentum dixerunt, etiamſi in auro numeraretur, propter tot librarum argenti ἰσοδυναμίαν.

Talentum omne, ſiue pro pondere quolibet, ſiue pro pecuniæ ſummâ tantùm ponatur, habet ſui generis minas 60, ſtateras 1500, drachmas 6000, obolos 48000.

Id ſignatè Hero: Πᾶν τάλαντον ἰδίας ἔχει μνᾶς ἑξήκοντα· ἡ δὲ μνᾶ στατῆρας κέ· ὁ δὲ στατὴρ δραχμὰς δ΄. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς ς΄: Omne talentum habet proprias minas 60: mi-

60· mina ſtateras 25: ſtater drachmas 4: drachma obolos 6. Idem è Pollucis capite 6 libri 9 colligere eſt. Et Suidas quoq. locum Diodori (cui ob pertinax ſtudium, & indefeſſum laborem cognomentũ inditum χαλκέντερος) è libro de ponderibus eodem ſenſu citat. Quamobrem, inquam, mina ſui talenti eſt pars ſexageſima. Sed quemadmodum talentorum quantitas diuerſa, ita & minarum valor multum diſpar: eandemq. inter ſe analogiam ſequuntur ſtateres, drachmæ, oboli, pro ratione talentorum; quorum valorem vndique conquirere operæ pretium exiſtimaui. Locus ſuper hac re apud Pollucem illuſtris extat. Talentum, inquit, Atticum valebat ſex mille drachmas Atticas: Babylonium ſeptem mille: Æginæum decem mille: Syrum autem mille quingentas, ad Atticæ drachmæ calculum: quemadmodum & Atticum talentum minas Atticas valet 60· Babylonium 70: Æginæum 100 Herodotus in Thalia Babylonium talentum ſeptuaginta Euboïcis minis ait æquari: vnde efficitur Euboïcum talentum cum Attico paria facere. Neque me mouet Ælianus libri 1 capite 22 vbi ait: Δύναται δὲ τὸ τάλαντον τὸ Βαβυλώνιον δύο καὶ ἑβδομήκοντα μνᾶς Ἀττικάς. Valet autem talentum Babylonium ſeptuaginta duas minas Atticas. Mihi locus ille ſuſpectus planè, & illa δύο aliunde iterata ex ſuperiore verſu, vbi φιάλαι δύο ſcriptum, omnino perſuaſum habeo, & attento lectori ita viſum iri nullus dubito. alioquin malim multò Herodoti diſertis verbis fidem adhibere, qui has regiones ipſemet obiuit ac luſtrauit, quàm alieni operis deſcriptori Æliano. Et ſi quo minus Herodoti verba cum ſuo epilogiſmo congruant, ego non

tam discrepantiam rei, quàm humanum errorem in causa ponam. Porrò autem è reliquis Atticum talentum, 80 minarum, Ptolemaïcum, & Antiochicum, si ad rerũ pondera referantur, paria fuisse, Hero mihi autor est; atqui verò cùm ad pecuniæ summam, multum differunt. Est enim Ptolemaïci quadruplum, Antiochici autem sesquiquartum, Tyrio æquale. verba hæc sunt: Τὸ δὲ Ἀττικὸν τάλαντον ἰσοστάσιον μὲν τῷ Πτολεμαϊκῷ καὶ Ἀντιοχικῷ, καὶ ἰσάριθμον ἐν πᾶσι· δυνάμει δὲ τοῦ μὲν Πτολεμαϊκοῦ κατὰ τὸ νόμισμα τετραπλάσιον, ἐπίτριτον δὲ τοῦ Ἀντιοχικοῦ, τῷ δὲ Τυρίῳ ἴσον. Intelligi autem hoc loco talentum Atticum 80 minarum seu maius, paulò post ipse indicat, cùm inquit: Τὴν Αἰγιναίαν καὶ τὴν Ῥοδίαν μνᾶν τῆς Πτολεμαϊκῆς εἶναι πενταπλάσιον, ἑξαπλασίαν δὲ τὴν νησιωτικὴν οὕτω προσαγορευομένην: Æginæam, & Rhodiam minam Ptolemaïcæ quintuplam, insulanam verò, quæ ita vocitatur, esse eius sextuplam. atqui Æginæum talentum habebat Atticas minas 100: quare Ptolemaicum habuit 20; & Atticum, cuius supra mentionem fecit, 80: Vnde hoc amplius discis, Rhodium Talentum Æginæo æquari: τὸ νησιωτικὸν 120 minis Attici rependi. Apud Athenienses autem talentum duplex, maius & minus, in vsu fuisse, Comicorum testimoniis manifestum est. Plautus Mostellaria: Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti pro istis præsentaria, Nunquam accipiam. Et rursum alibi: Aliás pro illá me poscit triginta minas, aliás talentum magnum. Huius tamen differens æstimatio non perinde omnibus in promptu est: aliis aliâ taxatione eam definientibus. Minus talentum 60 minarum fuisse, nulli est dubium: maius verò alii centum, alii octoginta Atticis mi-

noris

noris talenti minis circumscribunt. Ego sanè posteriori non inuitus subscribã: & causam huius sententiæ hanc habeo, quòd Liuius Decadis quartæ libro octauo in fœdere Antiochi ita loquatur: Attica talenta duodecim millia dato intra duodecim annos, pensionibus æquis. talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat. Quare Atticum talentum minarum fuit octoginta: minã enim & libram Romanam vt proximè æquales, infrà probabitur. Atqui talentum Atticum 60 minarum quoque fuisse, veteres, & noui omnes pariter inculcant. Ideoque illud 80 minarum, respectu huius maius dictum, nemini dubium esse potest. & huic Ptolemaicum ab Herone æquiparatur. Atque ita demum verum est quod Plinius inquit: Talentum Ægyptium pondo octoginta patere, Varro tradit. Quamobrem talenti magni æstimatio ita nobis firmissimis argumentis definita esto. Est verò & alius generis talentum, quod non nudè talentum, sed cum adiectione talentum auri vocatur. Id enim Pollux libri quarti capite vicesimo quarto monuit: Aureus autem stater pendet duas drachmas Atticas; talentum autem, tres aureos. At Eustatius in Odysseæ librum Θ: φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ, ὅτι διχῶς τὸ τάλαντον. ζυγός τε γὰρ, ὃν στατῆρα καλοῦμεν, καὶ σταθμὸς χρυσοῦ σύμμετρος. Pollux magis distinctè libri 9 capite 6. Valebat autem auri talentum tres aureos Atticos: argenti verò sexaginta minas Atticas. Verba ipsa accuratè nobis notanda sunt: nam hîc auri talentum & talentum argenti valore longissimè inter se disparantur. atque ita Homeri locus ille Iliados Ψ de præmiis certaminum in Patrocli funeratione nobis intelligendus: vbi

vbi poëta ſecundo loco ſtatuit equam ſexennem mulo fœtam, tertio lebetem, quarto denique δύο χρυσοῖο τάλαντα. Ergo duo auri talenta eſſent Polluci tres aurei Attici: Euſtatio tantùm quatuor;cui Hero meus adſtipulatur. inquit enim: τὸ δὲ παρ' Ὁμήρῳ τάλαντον ἴσον ἐδύνατο τῷ μετὰ ταῦτα Δαρεικῷ: Talentum Homericcum tantidem eſt, quanti aureus Daricus,qui poſt eius ætatem demum ſignatus eſt. ſed Daricum Ioſephus libro 3 Antiquitatum capite 9 auri ſiclo, hoc eſt, duobus Atticis aureis taxauit. quamobrem auri Talentum Euſtatio & Heroni aureis Atticis duobus, Polluci autem tribus rependitur. Verùm argenti talentum ab eo diuerſum fuiſſe, ne Latinis quidem Comicis fuit ignotum. Plautus Truculento: Hem tibi talentum argenti; Philippicum eſt, tene tibi. Hic talentum quidem numerat in aureis Philippeis, non tamen auri talentum, ſed talentum argenti, talentum minus, quæ erant ſexaginta Atticæ minæ. Quamobrem iſta omnis eſt talentorum diuerſitas: quorum quidem valorem certò & conſtanter definitum affirmare poſſimus. Vt autem res ipſa per ſe clarior ſit, breuiculâ ſynopſi omnem ſummam, in tabellâ proponam.

Talentum pro pondere tantum

Ægyptium		80
Antiochicum		80
Cleopatræ Ptolemaicum		$86\frac{2}{3}$
Alexandriæ ξυλικὸν	*eſt minarum Atticarum*	96
Moſaicum		120
Inſulanum		120
Antiochiæ ξυλικὸν		360

Ta-

Talentum pro pecuniæ ſumma.

Talentum auri		$\frac{1}{2}$ vel $\frac{2}{3}$.
Syrum		15
Ptolemaicum		20
Antiochicum		60
Eubœum	*eſt minarum Atticarum*	60
Atticum minus		60
Babylonium		70
Atticum maius		80
Tyrium		80
Æginæum		100
Rhodium		100

Hæc de talentorum inter ſe comparatione, & ad partes ſuas ratione dixiſſe ſufficiat. ſequitur mina eius partium maxima.

Mina habet ſtateras ſui generis quinque & viginti, drachmas centum, obolos ſexcentos.

Mina, Græcis Μνᾶ: eius originationem quidã ex Hebræo מָנָה numerare, deduxerunt. vox ipſa Ezechieli capite 45 cõmate 12 vſurpata. Minam quidã initio non vbique gentium centenariã fuiſſe, haud dubiis autoribus probare poſſumus. Athenis ante Solonis σεισαχθίαν mina fuit drachmarum trium & ſeptuaginta, quemadmodum Plutarchus in eius vita tradidit: Ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν τὴν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν· ὥστ' ἀριθμῷ μὲν ἴσον, δυνάμει δ' ἔλαττον ἀποδιδόντων, ὠφελεῖσθαι τοὺς ἐκτίνοντας μεγάλα, μηδὲν δὲ βλάπτεσθαι τοὺς κομιζομένους: Minam enim conſtituit drachmarum centum, quæ priùs erat tantum trium & ſeptuaginta. Vt cùm totidem numero drachmas darent, valore & pondere illis mino-

minores, debitores quidem emolumentum haud leue perciperent, sed absque creditorum damno. Signabantur enim 27 amplius è singulis argenti libris, quas tamen creditores cogebantur pro graui drachmâ ex lege Solonis accipere. Centenaria autem vbique gentium exinde recepta est. Ita Attica, Æginæa, Babylonia, Antiochena, Ægyptia sui generis centenariæ sunt. Pollux loco citato. Et Hero, Πᾶν τάλαντον ἰδίας ἔχει μνᾶς ξʹ, ἡ δὲ μνᾶ στατῆρας κέ, ὁ δὲ στατὴρ δραχμὰς δʹ. Omne talentum habet suas minas sexaginta, mina stateras quinque & viginti, stater drachmas quatuor. Denique Plinius libri 21 capite 34. Mna, quam nostri Minam vocant, pendet drachmas Atticas centum. aliique præterea complures. Idem quoque variorum scriptorum comparatione inter se colliges. Exemplum vnicum è Plutarcho Liuioque huc aduocabo. Liuius libro 22, de bello Punico, In permutandis captiuis conuenerat inter duces Romanum Pœnumque, vt quæ pars plus reciperet, quàm daret, argenti pondo bina & selibras in militem præstaret: de eodem Plutarchus in Fabio dixit, vt pro quolibet drachmas ducentas quinquaginta solueret. Quare drachmas centum pro librâ argenti posuit Plutarchus: idque potius ex consuetudine loquendi vsu vulgò receptâ, quàm quòd ita se penitus haberet, si ponderum nomina pensiculatiùs examinares. Omninò enim verum non est, libram Romanam centum Atticis drachmis æquatam. Sed cùm Romani denarii pondus initio quidem ita esset legibus definitum, vt septem ex vnciâ signarentur, quemadmodum Scribonio Largo, Plinio, Celsoque autoribus euicimus: rarissimos tamen inuenias,

(etiam

(etiam longè ante quàm Respublica in vnius potestatem concessisset) ita signatos, qui vel 80 granorum pondus trahant, quod supra denariis aliquot in rem præsentem abductis demonstratum fuit. Hoc tamen pondere plerosque fuisse vix dubitamus, vt octo denarii tales vnciam implerent: drachmam autem Atticam octauam vnciæ partem fuisse notius est, quàm vt probatione indigeat; vel medicis autoribus, qui id disertè satis testantur, octo drachmas Atticas vnciam facere: Ferè enim Attica obseruatione medici vtuntur, inquit Plinius. Ideóque apud Galenum legas non semel: Ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς η. Vnde Isidorus, drachma octaua pars vnciæ est. Sed vnciæ duodecim libram faciunt: ideoque sex & nonaginta drachmas libræ Romanæ æquari clarum est. Mina autem Attica drachmas habet centum: quare dimidia vncia in mina Attica necessariò redundabit. Quamobrem in elegantissimo illo Cleopatræ fragmento verissimè legitur: Ἡ Ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιβ ∟΄, δραχμὰς ρ΄. & paulo post: Ἡ λίτρα ἔχει οὐγγίας ιβ, δραχμὰς ϛϛ΄. Attica mina habet vncias $12\frac{1}{2}$, drachmas 100. libra habet vncias 12, drachmas 96. Vt ratio Attica mina ad libram Romanam sit quemadmodum 25 ad 24, vt minæ 24 libris 25 æquales sint. Et tamen vulgò ita creditum est, minam Atticam Romanæ libræ æquari: quod vt minus videatur effecerunt ii, quorum diligentia sæpè circa minutissima ponderum momina occupari solet. Sic enim planè legas apud Galenum de ponderibus & mensuris, è fragmento nescio quo: ἡ Μνᾶ ἡ Ἀττικὴ ἔχει οὐγγίας ιβ΄: Mina Attica habet vncias 12, quod profectò esse verũ numquam probabunt.

bunt. Ab eodem fonte illud quoque fluxit, quod in eodem libello legatur de Attica mina maioris talenti: Ἡ μνᾶ ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Αἰγυπτία ἔχει οὐγγίας ις´ nam non 16, ſed $16\frac{2}{3}$ ex accuratiore calculo elicies. Veruntamen cùm ſcriptores Latini pariter & Græci drachmâ & denario promiſcuè vtantur, & alterum pro altero reponant, idque diſertis verbis libri 21 capite vltimo Plinius expreſſerit (drachma Attica, inquit, denarii argentei habet pondus) cumque nummi ipſi inter ſe pariarent, non fuerit tantoperè admirandum, vulgò creditum libram & minam quoque inter ſe paria facere. contra autem rem aliter ſe habere nominatim etiam monet Hero: Ἡ μὲν Ἀττικὴ μνᾶ στατήρων ἐστὶ κέ, ἡ δὲ Ἰταλικὴ λίτρα στατήρων κδ´. Mina Attica habet ſtateras 25, libra autem Italica ſtateras 24. Atque hinc demum explicatu facile eſt, quid ſibi velit Epiphanius eumque ſecuti Suidas & Heſychius: Τὸ τάλαντον κατά τινας ρκέ λιτρῶν ὑπάρχει: Talentum ſecundum aliquos eſt librarum 125. Ita inquam, librarum Romanarum 125, vel minarum Atticarum 120: quod facile ex proportione ſupra poſitâ concludes. Quomodo intelligendus ille apud Diodorum Siculum libro nono, de Menenio, locus: Non tamen, inquit, capitalis mulcta fuit, ſed pecuniaria: &, ſi ad noſtri ſeculi vitam & fortunas conferatur, ridicula; ſed illius temporis hominibus, ſuis manibus neceſſarium duntaxat victum quærentibus, præſertim huic cui paupertas pro patrimonio relicta fuerat, grauis; duo aſſium millia. Erat autem as æreum numiſma, librali pondere: ita vt tota multa ſedecim talenta æris conficeret. Græca verba ita habent: Δισχιλίων ἀριθμὸς ἀσσαρίων. ἦν δὲ ἀσσάριον

χαλ-

χάλκεον νόμισμα βάρος λιτραῖον. ὥστε τὸ σύμπαν ὄφλημα, ταλάντων ἑκκαίδεκα εἰς ὁλκὴν χάλκου γενέσθαι. Hoc Liuius libro secundo: Duo millia æris damnato indixerunt. Age igitur, si 2000 æris per 16 talenta diuidamus, reperiemus singulis cedere libras Romanas 125: vnde, non aliter ac supra, expeditè concludes talentum 120 minarum Atticarum. tot enim minæ Romanis 125 libris æquantur. Itaque non omnino præter scopum Priscianum hîc labi in procliui fuerit ostendere, modò benignè interpreteris, cùm inquit, Talentum Atheniense paruum minæ sexaginta: Magnum minæ octoginta tres, & vnciæ quatuor. Vbi ita scribendum fuisset, Magnum minæ octoginta, id est, libræ Romanæ octoginta tres & vnciæ quatuor. Id enim proportio ipsa coarguit. Vt 24, ad 25, ita 80 ad $83\frac{1}{3}$. Sed talentorum inæqualitatem minarum analogia quoque sequitur. Atque ideò, si ad Atticam minam aliarum valorem reuoces, tum 25, $116\frac{2}{3}$, $133\frac{1}{3}$, $166\frac{2}{3}$ Atticæ drachmæ implebunt minam Syrã, Babyloniam, Ægyptiam, Æginæam. Minarum porrò apud medicos vsus varius. Dioscoridi mina Alexandrina est vnciarum 20, seu drachmarum 160, quam Hero mechanicus non absolutè Alexandrinam, sed cum adiectione ξυλικὴν vocat. Singulæ autem minæ quot Atticis drachmis pondere æquiparentur, hic ordine subiiciam.

Mina pro pondere tantum.

Ægyptiaca	*habet Atticas drachmas*	$133\frac{1}{3}$
Antiochica		$133\frac{1}{3}$
Cleopatra Ptolemaica		144
Alexandrina Dioscoridis, vel Heronis Alexandrina ξυλικὴ		160

Mina pro pecuniæ summa.

Syra	*est drachmarum Atticarum*	25
Ptolemaica		$33\frac{1}{3}$
Antiochica		60
Eubœa		60
Attica minor		60
Babylonia		$116\frac{2}{3}$
Attica maior		$133\frac{1}{3}$
Tyria		$133\frac{1}{3}$
Æginaa		$166\frac{2}{3}$
Rhodia		$166\frac{2}{3}$

Sed vt à librâ Romanâ minarum in vncias partitio tradućta est: ita libræ in drachmas diuisio ab iisdem in medicum vsum est introdućta: vt vnciam quidem à Latinis, reliquas minores partes ab Atticâ consuetudine mutuarentur. Huius igitur partes, & partium particulæ quemadmodum notentur, & quid valeant, hîc annotare oportunum videtur. Libra, vt integrum omne, habet vncias duodecim, semuncias quatuor & viginti: deinde drachmas sex & nonaginta: scrupula, vel scrupulos, quæ *γράμματα* Græci vocant 288: obolos 576. Vt drachma pars vnciæ sit oćtaua; scrupulum

drach-

drachmæ tertia: obolus ſcrupuli pars dimidia, & drachmæ ſexta. quorum characteres & pondera, quemadmodum à medicis hodie vſurpantur, in minimis granorum nominibus huiuſmodi ſunt.

Characteres		pondera
℈ſ.	*Obolus*	gr.x.
℈ I.	*Scrupulus*	gr.xx.
ʒI.	*Drachma*	gr.LX.
℥ſ.	*Semuncia*	ʒ.IIII.
℥I.	*Vncia*	ʒ.VIII.
℥Iſ.	*Seſcuncia*	ʒ.XII.
	Quartarius vel quadrans	℥.III.
℔ſ.	*Selibra*	℥.VI.
℔I.	*Libra*	℥.XII
℔I ſ.	*Seſquilibra*	℥.XVIII.

Formulæ characterum, & ponderum ratio apud medicos vſu recepta talis eſt: quæ tamen à legitimo pondere multum degenerauit; ſiquidem iſta ad Attici ponderis rationem exigenda ſint. Et minus vero dixit Fernelius Methodi lib.4 c. 6. nummarium pondus (quod tanquam legitimũ ipſe quoq. vſurpauit) ſuperare medicum vulgare quinta parte, vnde drachmam conſtituit granorum monetalium 72, cùm eam 80 granis ἀττικικοῦ ex vnciæ granis 640 per 8 diuiſis promptum ſit colligere. Verùm enimuerò neque illud omninò nobis erit negligendum, in granorum momentis aliam eſſe rationem apud Hiſpanos in vſu, ex conſtitutione Ferdinandi & Eliſabethæ Regum anni 1488: ſanciuerunt enim vt grana ex aurichalco vel ære fierent, atque libra integra in grana 6912 tribueretur,

tur, cuius pars duodecima 576 singulis vnciis cedat. De hac partitione verè dictum à Fernelio 72 granis libram impleri. quod ipsum notauisse non abs re fuisse crediderim. Quamobrem ista de Talento, minâ, librâ & partium ponderibus dicta sufficiant. Ad singulorum numismatum valorem deinceps me conferam.

A drachmâ didrachmum, tridrachmum, tetradrachmum, qui & à pondere stater, pentadrachmum, nummi argentei in vsu fuere.

Drachmæ originationem Plutarchus in Lysandro explicauit: Videtur, inquit, olim omninò ita obtinuisse, vt ὀβέλοις veruculis vterentur numismate ferreo, alibi etiam æreo, vnde & ὀβολοὺς vocitamus: δραχμὴν δὲ τοὺς ἓξ ὀβολοὺς καλεῖσθαι· τοσοῦτον γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο, drachmam autem (hoc est, pugillum, quantum quis cauâ manu prehendere possit) sex obolos dictos, quia tot manus caperet. Idem & Pollux, & Eustathius in Iliad. α docent.

Attica drachma pro Romano denario vulgò promiscua significatione vsurpatur.

Ita, inquam, omnes autores pecuniæ aliquam summam descripturi eâ notione alterum pro altero reputant. Quin & Galenus Pliniusque etiam pro eodem pondere vsurpant: cùm tamen, si ad accuratiorem veritatis trutinam ista examines, magno discrimine inter se dissideant. Est enim denarius antiquus vnciæ pars septima, drachma verò octaua. Scriptores tamen veteres differentiam hanc nihil pensi habentes, vtroque promiscuè vtuntur. Liuius libro 34 de captiuis Romanis ab Annibale venundatis, & in Græcia seruitutem seruientibus: Multitudinis (ait) eorum argumentum

gumentum est, quòd Polybius scribit, centum talentis eam rem Achæis stetisse, cùm quingenos denarios pretium in capita, quod redderetur dominis, statuissent. Mille enim & ducentos eâ ratione Achaïa habuit. Quare si 1200 per 500 denarios multiplices, efficitur summa 600000, hæc per 100 talenta diuisa dabunt singulis denarios 6000, quot Atticas drachmas talento Attico minore contineri suprà docuimus. Fuit itaque denarius drachmalis. Nam Plinius libri 21 capite 34 disertis verbis id loquitur. Drachma Attica, inquit, denarii argentei habet pondus. Plutarchus quoque de exilio Camilli ait eum damnatum 15000 assibus, quæ sint drachmæ 1500: nam, inquit, as, siue æs pecunia, & decem asses denarius erant. Ita drachma & denarius ab omnibus nullo discrimine vsurpantur. Drachmæ diuersæ talentorum rationem sequuntur. Igitur drachma Æginæa ad Atticam habet rationem quam 100 ad 60; & decem oboli Attici drachmam Æginæam valebunt. Idem de reliquis iudicium esto. Æginæam verò drachmam, quia Atticæ præponderaret, ipsi παχεῖαν spissam inuidiâ ducti vocitabant, loci nomine suppresso.

Didrachmum, drachmarum duarum. Tale fuit numisma census, quod Iudæi in singula capita Romanis Imperatoribus pendere cogebantur. Mathæi 17 Προσῆλθον αὐτῷ οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες. Tributũ idem à Vespasiano annuatim indictũ Iosephus de captiuitate Iudaicâ libri 7 c. 26 ait: Stipendium verò vbicunque degerent Iudæis indixit: binasq. drachmas singulis annis deferre in Capitoliũ iussit, ita vt ante hâc Hierosolymitano templo pendebant. Idem hoc numisma indè antiquitus à

Draconis ætate vſitatum *Bos* vocabatur, ὅτι βοῦν εἶχε ἐντετυπωμένον, quia bouem haberet inſculptum, inquit Pollux. Vnde & prouerbio locus, apud Theognidem Gnomis, βοῦς μοὶ ἐπὶ γλώσσης, bos in linguâ, quo ſignificatur argento taciturnitatem redemptam. Habui tria didrachma, quæ cùm & integerrima & antiquiſſima eſſent, & planè, quantum quidem à peritiſſimis iudicari potuit, non adulterina aut ſimulata, formâ tamen erant inter ſe diuerſiſſimâ; nummus vnus craſſior, & minore orbe; alter non ita ſpiſſus, ſed circulo maiore diffuſus: tertius ne circularis quidem, ſed è tribus circulorum ſegmentis compoſitus, tanquam ſi ſuper trianguli æquilateri latera tres ſemicirculos decircinaſſes: nihilominus omnes, quod mirere, eodem pondere 168 granorum, & ſignaturâ ſimillimâ, tanquam ad idem exemplar facti, obſeruatâ magnitudinis ſingulorum ſymmetriâ. Parte vnâ Mercurii caput erat cum caduceo, in duobus etiam infra poſita litera A; parte aduersâ Pegaſus alatus. Quâ ſignaturâ apud Corinthios nummum exſtitiſſe Pollux his verbis nos docet: Καὶ πῶλος ἦ τὸ νόμισμα τὸ κορίνθιον, ὅτι πήγασον εἶχε ἐντετυπωμένον: Et pullus numiſma eſt Corinthium ita dictum quia Pegaſi effigiem habet impreſſam. Cùm itaque 160 grana didrachmi Attici pondus à nobis ſit conſtitutum, in his autem octo redundent, credibile eſt Corinthios alio minarum pondere vſos, quàm Athenienſes. Id quamuis non obſcuris indiciis odoratus mihi videar, nolim tamen de re adeò incertâ quidquam temere pronuntiare, priusquam nobis iſta planiùs liqueant.

Tridrachmum, drachmarum trium, qui ſunt denarii

denarii tres, ſeſtertii duodecim, Liuius libro 34 Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum, tridrachmam vocant (ita enim legendum cenſeo) trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus:

Tetradrachmum & tetradrachma, drachmarum quatuor, qui & à pondere ſtater dicitur. Ita Matthæi 17 humani generis redemptor pro ſe & Petro duo didrachma ſoluturus, mandat Petro vt hamum in aquam iaciat, & ſtaterem, quem in ore primi piſcis eſſet inuenturus, pro vtroque, publicano daret.

Pentadrachmum, drachmarum quinque. Cyrenenſium nummus fuit.

Partes drachmæ ſunt obolus, diobolum, triobolum ſeu ἡμιδραχμον, tetrobolum.

Partes Oboli chalcus, dichalcum, ſemiobolus, & λεπτόν.

Obolum quaſi ὀϐελον dictum ex Plutarchi Lyſandro ſupra docui. at Ariſtoteles παρὰ τὸ ὀφέλλειν, quaſi ὄφελος deriuauit, ſi quid Polluci credimus. Euſtathius tamen in Iliad. α Plutarcho aſtipulatur, ὀϐελὸν σιδήρυ τι ἔλασμα ἔλεγον, obolum ferream quandam laminam vocabant, vt veru quodammodo efformatum, adeò ponderoſum, vt ſex oboli manum implerent, qui numerus etiam inde drachma dictus. hactenus Euſtathius. Obolum ex ære fuiſſe, Vitruuius libri 3 capite 1 autor eſt. Ex eo etiam, inquit, videntur ciuitates Græcorum feciſſe, vti quemadmodum cubitus eſt ſex palmorum, ita in drachmâ quoque eo numero vterentur: illæ enim æreos ſignatos, ex æquo ſex, quos obolos appellant, conſtituerunt. Obolus itaque

ſuæ drachmæ pars ſexta, & ex ære fuit. Obolorum autem comparatio inter ſe drachmarũ rationem ſequitur: nam quãuis ſex oboli Æginæi drachmam Æginæam, & ſex Attici Atticam conſtituant: tamen 10 Attici oboli tantùm vni drachmæ Æginææ æquiparantur. Atque ita de cæteris. Oboli nota χελώνη teſtudo (ſaltem in Peloponneſo) & inde parœmia τὰν ἀρετὰν, ϗ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι, Virtutem & Sapientiam teſtudines vincunt. Non eſt nobis hîc Polybii locus ille ſilentio prætereundus, vbi ait ſemiſſem eſſe partem oboli quartam. vt neceſſe fuerit denarium eo tempore, duodecim aſſibus commutatum, & ſeſtertium quaternis, & aſſes binos obolis ſingulis æquatos: Niſi fortè dicas obolum maiorem ab eo intelligi, ratione Talenti Attici maioris minarum 80: qui cõputus ad amuſſim cum denario decuſſi ſexi congruit. nam ſedecim bis ſumpta tantundem valent atq. octies quaterna. quâ de re etiam atq. etiam deliberandum cenſeo. Ab obolo vſura inſtituta ἐφεκτὸς τόκος, tanquam fœnus ſeſquiſextum dicas, quia ſors cum lucro ad ſortem erat, vt 7 ad 6; accreſcebat enim ſorti obolus vnus. contrà Latinis vſura centeſima, quia centeſimo menſe ſortem æquaret. eadem quæ apud Græcos drachmalis, ſunt enim 100 drachmæ in minâ.

Diobolum duos valens obolos, hinc Plauto anus diobolaris: Atticum numiſma fuit, ἔχον γλαῦκα ἐντετυπωμένην, noctuæ effigie ſignatum. & hinc prouerbium natum, Noctuas Athenas, tanquam ſi guttam mari adiiceres: illa enim vrbs hoc nummo quàm maximè abundabat. Ex argento fuiſſe, Plutarchus in Lyſandro ſatis apertè indicare videtur:

tur: idque de triobolo & tetrobolo quoque verum crediderim.

Triobolum, quod & ἡμιδράχμιον, semidrachma, quia sex oboli drachmam facerent. Plautus Rudente: Non potest hinc abesse triobolum, & Pœnulo: Homo trioboli. Habebat vtrimque insculptam effigiem Iouis.

Tetrobolum, oboli quatuor, drachmæ bes. Alterâ parte Iouis effigie, alterâ duabus noctuis signatum.

Chalcus oboli pars octaua. Obolus chalcos habet octo, inquiunt Hero, Pollux, & Suidas. Atq. ideò octo & quadraginta chalci drachmam, & duodecim chalci sestertium Romanum constituent. Chalcum Plautus Pœnulo, actus 1 scena 2 obolum æratum mihi dixisse videtur, vt verbum de verbo exprimeret. Vbi cùm Anterastilis prosedas seruiculas appellasset per conuitium, seruulorum sordidulorum scorta diobolaria: vtpote quæ diobolo sui copiam facerent, indignabundus Milphio seruus, qui eius fastum retunderet, contemptim ei reponit, Quoius ego obolo ærato septem noctes non emam. Ergo obolum æratum, non Atticum obolum, sextam drachmæ partem, (quãuis & hunc ex ære fuisse docuerim) sed chalcum, hoc est, octauam oboli partem, planissimè his verbis significari intelligo.

Dichalcum, duo chalci, quarta oboli pars, quæ & propterea τεταρτημόριον dicta.

Semiobolum, chalci quatuor, vtpote oboli semissis.

Λεπτὸν, chalci pars septima, oboli sexta & quinquagesima, drachmæ 336. Suidas ex Diodoro,

Ὀβολὸς δὲ παρ᾽ Ἀθηναίοις ὀκτὼ ἐςὶ χαλκῶν· ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ἑπτά: Obolus Atticus habet chalcos octo: chalcus λεπτά ſeptem. idem iterat in voce μνᾶ. Marcus Euangeliſta ſimilis nummuli meminit, de vidua loquens, quæ in gazophylacium proiiciebat λεπτὰ δύο Notandum tamen hoc κέρμα illius Attici fuiſſe triplum; eo verò nihilominus vſum Euangeliſtam, quòd nullum vocabulum inueniret aptius. Hoc enim λεπτὸν (ſi denarium ſtatuas decuſſiſſexim) fuit denarii $\frac{1}{128}$: illud autem Suidæ Atticum erat, drachmæ pars 336.

Aureum numiſma eſt ſtater.

Stateres aurei in vſu fuere varii, Atticus, Cyzicenus, Philippicus, Alexandrinus, Daricus, Crœſius.

Stater aureus Atticus fuit pondere didrachmi, quod Pollux libri 4 capite 24 his verbis docuit: Ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύο εἶχε δραχμὰς Ἀττικάς. Atqui drachmam octoginta granorum pondere fuiſſe, ex vncia planum fit, cuius ipſa pars ſit octaua. Et propterea drachmæ duæ granorum 160 aureo Attico ſtateri pondere æquabuntur: quo hoc ſeculo, Anglici Roſati nobiles, & Edoardei inſtituti ſunt. Attici ſtateris valorem quinque & viginti Atticis drachmis definio ex Pollucis libri 9 capite 6: Ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ μνᾶν ἐδύνατο. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἱσταμένοις τὴν μνᾶν τῆς ῥοπῆς στατῆρα ὀνομάζουσι: Aureus ſtater minam valebat: nam & in appenſis minam pondo ſtaterem vocant. Id enim dicit, minæ pondus ſtaterem etiam dici, quia aureus ſtater argenti minâ, vel centum drachmis rependatur. Sed aureum hunc ſtaterem iam non vnicum aliquem nummum intelligas oportet, verùm quatuor.

tuor. Nam vt quatuor argenteæ drachmæ stater dicuntur: ita hîc quatuor aurei didrachmi pro statere vsurpantur: hoc est pondus auri drachmarum Atticarum octo, siue vnciale, taxatur drachmis argenti 100. Ideoque duarum drachmarum pondus, quo singuli Attici aurei signabantur, drachmis quinque & viginti. Nihil hîc me hallucinatum, neque verba Pollucis perperam interpretatum, eundem tibi autorem dabo. Ibidem enim, vbi de Cyrenensibus verba facit, non aliâ mente dixit, Ἦν δὲ ἡ δραχμὴ οὐ νόμισμα μόνον, ἀλλὰ καὶ πεντακοντάδραχμον, καὶ πεντάδραχμον: Drachma verò non solùm numismatis nomen erat, sed & quinquaginta drachmæ & quinque drachmæ apud Cyrenenses. Et paulò post, Ἦν μὲν, ὡς Ἀριστοτέλης φασίν, ἐν Κυρήνῃ, καὶ τετραστατὴρ, καὶ τετραστατηρεία, ἡμιστατήρων χρυσᾶ νομίσματα: Erant equidem, vt Aristoteles ait, quadristater seu tetrastater & tetrastateria, in Cyrene dimidiorū staterum aurea numismata. Planè hæc, nisi nostram interpretationē admittas, falsa erunt, & pugnantia loquetur Pollux: quæ tamen, modò animum aduertas, verissima comperies. Hoc enim sibi vult, à Cyrenensibus aureum quendam nummum signatum, qui tetastater dictus sit, ob eam causam, quod drachmis quatuor æquiponderet: videtur autem aureus vnius drachmæ pondere apud eosdem aliquando in vsu fuisse; & cùm omnes aureos promiscuè stateres vocitarent, hos maiores ad distinctionem eleganter tetrastateras indigitasse: quippe qui illorum essent quadrupli. quem ex valore in eâdem republicâ dixit supià vocari πεντακοντάδραχμον quinquagintadrachmalem. Caue credas vllum nummum argenteum

tali

tali pondere ſignatum: certè ipſiſſimus hic ille aureus fuit. Atqui ſubiicit, ἡμισατήρων χρυσᾶ νομίσματα, quomodo tetraſtater ſtateris erit dimidium; niſi illud ad numiſma, hoc verò ad pondus referas, & ſtaterem hunc vncialem conſtituas. Nam cùm ſtaterem aureum Atticis drachmis 100 rependi dixerit, & hoc in loco tetraſtaterem drachmis quinquaginta à Cyrenenſibus commutari: conſequens eſt hunc tetraſtateremſignatum pondere illius ſtateris dimidio, quem vncialem fuiſſe diximus. Quamobrem, inquam, aureus Atticus ſtater pondere didrachmi quinque & viginti drachmis argenti valuit. Fuitque ratio auri ad argentum, vt 25 ad 2: quam analogiam Romani quoque ſecuti videntur, cùm aureum vnum duorum denariorum pondere quinque & viginti argenteis denariis commutauerunt.

Stater Cyzicenus. Huius valorem Demoſthenes in Phormionem nominatim expreſſit: φορμίων δὲ φησιν ἀποδοῦναι Λαμπίδι ἐν Βοσπόρῳ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στατῆρας Κυζικηνοὺς ὁ δὲ Κυζικηνὸς ἐδύνατο ἐκεῖ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ δραχμὰς Ἀττικάς: Phormio ait ſe Lampadi in Boſphoro reddidiſſe centum viginti ſtateras Cyzicenos; at ſtater Cyzicenus illîc duo de triginta drachmas Atticas valet. Eius quidem pondus nemo expreſſit: ſi tamen è valore huius coniecturam capere libeat, in promptu eſt colligere: cùm 25 drachmæ Atticæ rependantur auro 160 granorum, tum 28 drachmas valere auri grana $179\frac{1}{5}$. quo pondere Macedoniæ regum aurei Philippi & Alexandri hodieque adhuc extant. Nummum hunc in Ponto, Bithynia & regionibus Euxino mari adiacentibus frequentatum Xenophon indi-

ciūm

cium facit, quiq. in libris de expeditione Cyri eius non vno in loco mentionem fecit. lib. 6 vbi milites ab Heracleensibus Ponticis μυεῖς Κυζικηνὺς menstruum exercitus stipendium exigunt, decem millia Cyzicenorum faciunt 280000 drachmas Atticas. Et libro 7 Seuthes militi menstruum se daturum pollicetur Cyzicenum vnum, turmæ ductori duplum, præfectis exercitus quadruplum. hoc est, drachmas Atticas 28, 56, 112.

Stater Philippicus, quem numisma regale Horatius in Arte vocauit, auri bonitate nulli secundus, & à scriptoribus passim pro optimo purissimoque vsurpatus. Plautus Bacchidibus: Nam istis auro fortassis opus est: (respondet alter) Et Philippeo quidem. Fuit autem nummus iste Philippi effigie, qui pater Alexandri fuerat, expressus. Namque illi ex aurifodinis Crenidis (quæ Philippi postea ab eius nomine dicta) supra Strymonem eruta mille annua talenta, Diodorus Siculus libro 16 autor est. Philippi nummum vnicum, & Alexandri Macedonum, solertissimus veterum nummorũ æstimator Nicolaus Rockoxius possidet, vtrumque eodem pondere granorum 179. Is haud dubio ab initio paulò grauior fuit, vt pote granorum 180 aut 183. Vnde planum arbitror nummum hunc non minoris fuisse Cyziceno: ideoque etiam 28 drachmis, aut non multò pluris commutatum.

Stater Alexandrinus, eum vt pondere Philippeo, ita valore Cyziceno parem, iam satis arbitror liquere.

Stater Daricus, quem auro itidem purissimo & obryzo percussum, præter Herodotum Pollux quoque libri 2 capite 3 testatus est: Καὶ Δαρεικοὶ ἀπὸ

Δαρείου,

Δαρεικοὶ, ὡς ὑπ' ἐκείνου ἀκριβωθέντες ἐς κάθαρσιν τοῦ χρυσίου: Darici, à Dario, vtpote qui summa cum cura & diligentia ab ipso sint facti: Videlicet à Dario primo Hystaspis filio: eosque viginti Atticis drachmis commutatos, quosdam tradidisse Suidas ait; aliis contrà eundem Attico stateri aureo æquiparantibus. Daricum staterem auri siclo rependit Iosephus Antiquitatis Iudaicæ libri 3 capite 9. quod enim Moses dixerat Numerorũ capite 7 commate 86. Acerræ aureæ duodecim plenæ suffitu denûm (siclorum) vnaquæque, prout est siclus sacer: hoc ille per Daricos effert, ἕκαστος θυΐσκην κομίζει Δαρεικοὺς δέκα δυναμένην: Singuli (è duodecim tribubus Israëlis) thuribulum afferunt decem Daricorum. Siclus autē, vt eodem capite idem annotauit, pondus habet Atticarum drachmarũ quatuor. Quare Daricus fuit semuncialis, si Iosepho credimus, & drachmis Atticis quinquaginta taxandus, atque valore ἡμιμναῖος, vt stater Cyrenaicus πεντηκοντάδραχμος. Neque Hero meus abludit, qui talentum auri Darico taxet, vt suprà annotauimus. Nota Darici, saltem alterâ parte, sagittarius: Plutarchus Artaxerxe: τὸ γὰρ Περσικὸν νόμισμα τοξότην ἐπίσημον εἶχεν. Vnde vrbanum Agesilai dicterium, cùm ex Asia in Græciā felicissimo rerũ successu vsus reuocaretur, Græcia bellis ciuilibus flagrante, & ob δωροδοκίαν in viscera sua grassante, optimatibus diribitore Hermocrate Rhodio à Persa auro circumuentis, vt in Lacedæmonios mouerent, amicis, iam itineri intentus, inquit, Asiâ se triginta millibus sagittariorum expelli: tanti enim eā res Artaxerxi constiterat, vt Græcorum primates in bella ciuilia concitaret. quæ summa esset nobilium Anglicorum,

seu

ſeu Roſatorum Edoardicorum millia ſexaginta: drachmarum Atticarum 3800000: florenorum Hollandicorũ, prouthodie res nummaria obtinet, 1056000. Tribus item Daricorum millibus Paryſatim matrem Artarxerxis cum ipſo in punctum aleâ luſiſſe, autor eſt Plutarchus.

Stater Crœſius. Et hunc quoque auro obryzo ſignatum diſertis verbis libro 4 pronuntiat Pollux, εὐδοκιμὸς δὲ ὁ Γυγάδας χρυσὸς, καὶ οἱ Κροισεῖοι στατῆρες, aurum quoque Gygis probatiſſimum, nec non Crœſii ſtateres. Hos Daricis æquales ex Ariſtophanis Commentatore liquere videtur.

NumiſmaHebræum ad extremũ adhuc ſupereſt.

Siclus, dimidius ſiclus, ſicli pars tertia Hebræorum nummi ſunt argentei.

Sicli pondus Ioſephus libro 3. cap. 9 Antiquitatum Iudaicarum autor eſt Attici tetradrachmi ponderi par fuiſſe. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας, Siclus numiſma hebræum valet Atticas drachmas quatuor. Idem ex Philone Iudæo de iis quæ legis inſtar præcipiuntur, in decalogi præceptum tertium, quartum, quintum, de voti ſatisfactione: verba Moſis Leuitici 27 ita habent, Erit autem æſtimatio tua maris, à nato viginti annos vſque ad ſexagenarium, erit inquam, æſtimatio tua quinquaginta ſicli argentei, prout eſt ſiclus ſacer: & reliqua quæ ſequuntur. id verò ita reddidit Philo: Κελεύει γὰρ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἄχρις ἑξακονταετίας ἀνδρὸς εἶναι τιμὴν δραχμὰς διακοσίας νομίσματος ὁλαργυρίου. Iubet à vicenario ad ſexagenarium, viri multã eſſe drachmas ducentas è ſolido argento. Ergò ducentæ drachmæ valent ſiclos quinquaginta, & quatuor Atticæ drachmæ ſingulos,

los. Verumenimuero ſiclum Hebræum etiam dimidiæ argenti vnciæ æquari Solomoh Iarhæus & Moſes Gerundenſis Iudæi ante annos amplius quadringentos ſcriptum reliquerunt. Sicli typus parte vnâ vaſculi illius effigies, quod Moſes iuſſu Domini plenum mannâ in ſanctum ſanctorũ ad omnia ſeculorum monumenta repoſuit, cum hac inſcriptione *ſecel Iſraël*: parte alterâ ramus amygdalinus Aaronis florens, cum inſcriptione *Ieruſchalaim kedoſſah*, Ieruſalem ſancta: idq. literarum charactere vetuſtiſſimo, qui Samaritanus dicitur, cuiuſmodi formulâ ante decem tribuum defectionem Iſraëlitæ quoque vtebantur: nam poſtmodum Iudæi, vt à ſchiſmaticis tribubus ſe ſegregarent, ex eo tempore demum quadratis, cuiuſmodi hodie adhuc vſurpant, vti cœperunt. Huiuſmodi ſiclum poſt tot ſeculorum naufragia ad manus ſuas deueniſſe Arias Montanus in Antiquitatibus ſuis Iudaicis teſtatur, cuius figuram, craſſitiem, & literarum antiquam inſcriptionem ibidem expreſſit. cuius pondus dimidio dalero Hiſpanico, aut quatuor Iuliis Romanis, vel duobus Venetis Mocenigis pene par ait: ſed argenti bonitate omni nummo noſtri ſeculi potiore. hic ſiclus ſanctus & ſanctuarii ſiclus in S. Scriptura vocatur. quia ſecundũ hunc omnis ſacra æſtimatio fiebat Leu. 27 verſ. 25, & Exodi 30 v. 13. Fuitque ſicli huius pondus, quemadmodum ibidem à Moſe, & Ezechielis 45. verſ. 2 definitur viginti Gera, tanquam ceratiorum aut ſiliquarum viginti. *Atque ita Gera, ſicli eſt pars vigeſima.*

Dimidius ſiclus, pondere decem Gera, Exodi 30. v. 13. quem eodem typo notatum, & à ſe viſum

sum Moses Gerundensis scribit, sed pro *secel* inscriptum *haazi secel*, hoc est, dimidius siclus.

Fuit & tertia sicli pars. Nehemiæ 10. v. 32. instituimus nobis præcepta, imponentes nobis trientem sicli quotannis, ad cultum domus Dei nostri. pendebat itaque $6\frac{2}{3}$ Gera. Denique & hoc notandum, quod, cùm in sacris de pretio rei exsoluendo agitur, vbi sicli mentio fit, ratio ad argentei sicli valorem sit referenda: at cùm de pondere agitur, sicli pondus, hoc est, tetradrachmum vel semunciam intelligendam. Ista erant, quæ de veteris pecuniæ ratione summatim & perspicuè annotare constitueram: cuius summam vniuersam, tanquam in breuiario hîc ob oculos pono, æstimatione ad nostri seculi monetam reuocatâ.

Aureus Romanus 25 denariûm, quamdiu è librâ 45 signati sunt, valet Rosatum Edoardicum $1\frac{3}{40}$. *Ducatos Vngaricos* $2\frac{7}{20}$ *Coronatos Gallicos* $2\frac{20}{37}$. *Et, prout hoc anno 1612 res nummaria Ordinum edicto constituta est, Daleris Imperialibus* $3\frac{11}{12}$: *Hispanicis autem Daleris, quos Regales vocant (& pondus habent granorum 569) ad momentum si expendas, duntaxat quatuor. Nam cùm auri ad argentum analogia hodie sit eadem, quæ 626 ad 47 hoc est* $13\frac{3}{4}$ *vt proximè; id per proportionem concludes, hoc modo. Cùm auri pondus 47 granorum argenti 626 granis contra earum sit; itaque pondus aurei Romani 171 valore æquabitur argenti granis 2277. cuius pars quarta 569 planissimè Regalis Hispanici pondus reddit: & vigesima quinta quatuor dalerorum pars grana 91 antiqui denarii verum pondus.*

Postquam autem è librâ duo & septuaginta solidi signari cœpere, tum valore & pōdere quàm pro-

ximè æquauere nummum aureum Anglicum Geniatum, Anglottum vulgò ab Angelo seu Genio alato indigitant: qui hodie valet Daleros Imperiales $2\frac{7}{16}$. Florenos Hollandicos quinque cum stuferis septendecim. Eadē ratio in denariis posterioris seculi ferè obtinet. Sunt enim argento multò leuiore signati, vt alii $\frac{4}{5}$ alii $\frac{3}{5}$ priorum habeant. Quod propterea moneo, ne omnes denarios eiusdem valoris & ponderis fuisse existimes. Temporis enim ratio hîc apprimis obseruanda, quam suprà in denarii descriptione tetigimus.

Denarius itaque quamdiu fuit granorum 91 erit $\frac{1}{25}$ quatuor dalerorum Regalium. Et propterea stuferorum Hollandicorum $7\frac{13}{25}$, seu $7\frac{1}{2}$.

Vbi vero imminutum ad grana 80, quo pondere hodie penè omnes sunt, paucis exceptis, taxabis stuferis $7\frac{1}{25}$, aut abiecta particula exactè tantùm stuferis 7. At ex hodierna auri ad argentū analogiâ $6\frac{5}{8}$

Quinarius seu Victoriatus $\frac{1}{25}$ duorum dalerorum Imperalium.

Sestertius eius pars quarta stuferus $1\frac{3}{4}$.

Dupondius (quamdiu assis fuit denarii pars decima) daleri Hispanici $\frac{4}{125}$ seu Holl. stuferus $1\frac{1}{2}$.

Assis tum fuerat stuferi $\frac{3}{4}$, seu daleri Hispanici $\frac{2}{125}$. Vbi verò sedecim assibus denarius commutatus est, Dupondius fuit daleri Hispanici $\frac{1}{50}$. Assis $\frac{1}{100}$: Sembella $\frac{1}{200}$. Triens $\frac{1}{300}$. Quadrans $\frac{1}{400}$. Sextans $\frac{1}{600}$ Vncia $\frac{1}{1200}$.

Ita post argentum signatum. Verùm & illud mihi notandum arbitror, longè aliâ taxatione Dupondium, Assemq́; reliquasq́; minores partes æstimanda, vbi primùm argentum à Romanis signari cœpit. Enimuerò tū primùm asses sextatales instituti sunt:

Et

Et haud dubiò argenti ærisq́ pretia legittima æſtimatione inter ſe contenderant. Atqui tum aſſes decē ſextantali pondere denariū faciebant: quare ſextantes ſex, quæ eſt integra æris libra $\frac{3}{5}$ denarii repenſa fuit: Et denarii tres libris æris, ſeu antiquis aſſibus quinq. Quamobrem ex iſtâ analogiâ grauis æris æſtimatio quoq. debuit inſtitui. Ut non decimam, vel vt poſtea ſedecimā denarii partem, ſed $\frac{3}{5}$ denarii graue æs intelligamus. Qoud ipsū notaſſe nō arbitror abs re fore.

Seſtertium valet 1000 *ſeſtertios, denarios* 250, *Coronatos Gallicos* 25.

Talentum Atticum & Euboïcum Edoardaos Nob. 240, *Babylonicum* 280, *Æginaum, & Rhodium* 400, *Syrum vel Alexandrinum* 60, *Atticum maius* 320, *Ptolemaicum* 80.

Eadem analogia in minis & cæteris particularum particulis quoque obtinebit.

Nam mina Attica valet 4 *Edoardaos Nobiles, Babylonia* $4\frac{2}{3}$ *Æginaa & Rhodia* $6\frac{2}{3}$, *Syra & Alexandrina* 1, *Attica maior* $5\frac{1}{3}$, *Ptolemaïca* $1\frac{1}{3}$.

Atticus aureus ſtater Anglico Edoardao pondere æqualis, fuit drachmarum 25, *ſeu cor. Gall.* $2\frac{14}{37}$.

Stater Cyzicenus Lampidi in Boſporo 28 *drachmarum*, $2\frac{1}{2}$ *coronati Gallici.*

Stater Philippicus, Daricus, Crœſius, Alexandricus drachmarum 50, *coronatorum Gallicorum* $2\frac{1}{2}$.

Drachma Attica $\frac{1}{10}$ *cor. Gallici, didrachmum* $\frac{1}{5}$, *tridrachmum* $\frac{3}{10}$, *tetradrachmum ſeu ſtater argenteus* $\frac{2}{5}$, *pentadrachmum* $\frac{1}{2}$, *vt proximè.*

Obolus $\frac{1}{60}$ *coronati Gallici, diobolum* $\frac{1}{30}$, *triobolum* $\frac{1}{20}$, *tetrobolum* $\frac{1}{15}$.

Chalcus $\frac{1}{480}$ *coronati Gallici, dichalcum* $\frac{1}{240}$ *ſemiobolus* $\frac{1}{120}$.

Siclus argenteus æquatur tetradrachmo Attico, $\frac{2}{5}$ *coronati Gallici: dimidius siclus, didrachmo,* $\frac{1}{5}$ *cor. Gall. tertia pars sicli* $\frac{2}{15}$. *Gera, seu obolus Hebræus* $\frac{1}{50}$ *coronati Gallici.*

EXEMPLA quædam ex veterum scriptis selecta, in quibus horum vsum commonstremus, demum hîc subiecimus. Illud præmonitum volo, me Aurei Romani & Attici stateris, itémque drachmæ & denarii significationem promiscuam habiturum. Et 10 drachmas coronato Gallico æstimaturum: ac 25 drachmas seu denarios, qui sunt aureus Romanus, & stater Atticus, coronatis $2\frac{1}{2}$. tantillum enim dabimus calculi facilitati, vt tyroni tantò sit expeditior.

Geneseos 23 v. 15. Abram ab Ephrone Hetthæo agrum sepulchri causâ emit quadringentis siclis argenti, hoc est, coronatis Gallicis 160, vel daleris Imperialibus $234\frac{2}{3}$.

Exodi 21. v. 32. Argenti triginta siclis præscripta mulcta est domino, cuius bos seruum alterius occiderit. sunt coronati Gallici 12.

Iosue 7 v. 21. ducentos argenti siclos sacrilegio à se subreptos Gacham confessus est. sunt coronati Gallici 80.

2 Regum 7. Manahem populo Israëlitico quinquagenos siclos viritim imperauit, muneris Assyrio regi dandi causâ. sunt coronati Gallici 20.

Numerorum 31. v 32. Cùm Madianitis ad internecionem deletis nullus miles ex Israëlitarum castris desideraretur, aurû omne, quod ex præda conflauerant, Deo consecrârunt. erat autem totum illud aurum oblationis, quod obtulerunt Iehouæ, sede-

ſedecies mille ſeptingentorũ quinquaginta ſiclorum.id inquam ita de auri pondere intelligendum, vt 16750 auri ſemunciæ,vel vnciæ 8375 fuerint:at vnciam auri $23\frac{3}{4}$ carattorum 4 Edoardæis Nob. taxauimus. ergo ſumma huius auri votiui fuit coronatorum 33500.

Samuelis 2 cap. 24. Emit Dauid aream illam & illos boues ſiclis quinquaginta. Intelligendum de area ad altare extruendum ſufficiente. Et ſunt coronati Gallici 20.

Paralipomenon 1 cap. 21. Appendit Dauid Ornam pro loco illo ſiclos aureos pondere iuſto ſexcentos. Hæc de toto monte Moria, in quo Solomon templum domino ædificauit, intelligenda ſunt. & ſunt auri vnciæ trecentæ, ſeu Nobiles Edoardæi 1200.

1 Samuelis 17 v. 7 ferrum haſtæ Goliat 600 ſiclorum ponderis, hoc eſt vnciarum 300, vel librarum 25,cùm ſingulis tribues vncias 12. hinc reliqua haſtæ magnitudo & craſſities inſtar licii textorii æſtimatu haud difficilis erit.

Marci 6. Dominus noſter Ieſus Chriſtus 5000 viros 5 panibus & 2 piſciculis ſatiauit,quibus diſcipuli clamitabant opus eſſe 200 denariis ad emẽdos panes,hoc eſt coronatis Gallicis 20.

Liuius l. 1. Seruius Tullius cenſum inſtituit,& Populum Romanum in claſſes quinque diſtribuit. Prima claſſis eſt inſtituta ex iis qui centum milliũ æris, aut maiorem cenſum haberent,hoc eſt 2400 Edoardæorum Nobilium. Secunda intra centum vſque ad ſeptuaginta quinque millium cenſum, hoc eſt ad 1800 Edoard. Tertia ad quinquaginta milliũ cenſum, hoc eſt 1200.Edoard. Quartæ claſ-

sis census 15 millium, hoc est, 360 Edoard. Quintæ classis vndecim millibus æris definitus est. Hoc loco non asses tantùm sed graue æs intelligendum, cuius valorem suprà definiuimus. Postmodum equester ordo quadringentis millibus nummûm definitus est. Plin. lib. 33. c. 2. Constitutum ne cui ius eius esset (*aurei annuli*) nisi cui ingenuo ipsi, patri, auoque paterno sestertia 400 census fuisset; hoc est, coronatorum Gallicorum 10000. Huc spectauit Horatius:

Si quadringentis sex septem millia desint,
Plebs eris. ——

Suetonius in Augusto: Senatorũ censum ampliauit, ac pro octingentorum millium summâ duodecies sestertiûm taxauit, suppleuitque non habentibus. Ergo pro censu senatorio 20000 coronatorum, instituit 30000.

Cicero Verrinis ait Verrem sestertiûm quadringenties, contra legem abstulisse, hoc est 40000000 sestertiûm, quæ summa valet 1000000 coronatos Gallicos. Tantidem M. Lollii ex Oriente rapinas Plinius æstimat lib. 9 cap. 34.

Ibidem margaritam, quam Cleopatra in aceto maceratã vnico haustu absumpsit, sestertiis centies taxauit; hoc est 10000000 sestertiûm, qui sunt coronati 250000.

Suetonius Caligulâ: Vicies septies millies sestertium non toto vertente anno absumpsit. quæ infinata pecuniæ vis est. nam 2700000000 sestertiûm faciunt coronatos Gallicos 67500000.

Gellius c. 2. lib. 5. Noctium Atticarum: Equus Alexandri regis & nomine & re Bucephalus fuit. Emptum Chares scripsit talentis tredecim, & regi Philip-

Philippo donatum. æris nostri summa est sestertia trecenta & duodecim. Plutarchus quoq. 13 talentis emptum tradit. Quare 13 talenta & 312 sestertia tantundem valent. itaque multiplicatis 13 talentis per 600 coronatos, vel 312 sestertiis (genere neutro) per 25 coronatos, eadem summa conflatur 7800 coronatorum, pretium Bucephali.

Cicero pro domo: Superficiem ædium consules de consilii sententia æstimárunt sestertiûm vicies. sed 2000000 sestertiûm sunt 50000 cor. Gall. Et rursum Tusculanam villam 500000 sestertiûm; hoc est 12500 coron. Gall.

Cicero 2 Philippicâ de se: Ego amplius sestertiûm ducenties acceptum hæreditatibus retuli. sestertiûm 20000000 sunt 500000 cor. Gall.

Appianus lib. 4. Bellorum Ciuilium, Ciceronis caput ab Antonio repensum 25 myriadibus Atticarum drachmarum. sed 250000 drachmarum sunt 10000 Edoardæi Nobiles.

Apud Herodotum lib. 7. Pythius quidam Bithynius profitetur Xerxi opes suas, easque regi donat. quippe possidere se argenti talenta bis mille, auri myriadas quadringentas, demptis septem millibus aureorum Daricorum. Talenta argenti 2000 si sint Babylonia (vt credi par est) sunt 560000 Edoardæi Nobiles. Et 4000000 Daricorum sunt 8000000 Edoardæi Nobiles. inde si demas 7000 Daricos, seu Edoardæos 14000 summa omnium erunt 8546000 Edoardæi.

Plutarchus in vita Pompeii sub initium, ait Demetrium Pompeii libertum reliquisse rem quadringentorum talentorum, hoc est 96000 Edoardæorum.

Matthæi 19 in parabola de seruo debitore, cui nostra peccata comparantur, ait Christus remissum ei debitum 10000 talentorũ hoc est (vt Attica intelligamus, veluti in didrachmo census) 240000 Edoardæorum; qui tamen à conseruo 100 denarios, hoc est Edoardæos 4 tam acerbè exegerit.

Plin. lib. 33. cap. 3. Iam Cyrus deuictâ Asiâ auri pondo 33000 inuenerat, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eâ folia ac platanum vitemque: Quâ victoriâ argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cuius pondus 15 talenta colligebat. Talentum autem Ægyptium pondo 80 patere Varro tradit. Age igitur huius summæ rationem ineamus. auri purioris $23\frac{3}{4}$ carattorum vncia 4 Edoardæis nobis suprà æstimata est. itaq. 33000 pondo sunt Edoardæi 1584000 argenti talenta 500000 sunt Edoardæi 960000000. Summa vtraque Edoardæorum 961584000.

Exemplorum præterea affatim apud Budæum passim reperies. In quorum calculo tete exerceas.



FINIS.

Errata.

P. 22. v. 17. scribendi, l. scribenti. p. 27. v. 18 auri, l. argenti. p. 36. v. 30 Edoardaum aurum, l. Edoardei auri. p. 38, v. 25 vt 200, l. vt 100. p. 45 v. 2, $\frac{1}{2}$ *vel* $\frac{2}{3}$ *l.* $\frac{1}{2}$ *vel* $\frac{3}{4}$*. p. 48. v. 15. τας, l. ἐστι. v. 18 κατά τι, l. κατά τινας. p. 52. v. 3. libram, l. unciam.*

